

TEM oppaat ja muut julkaisut • 2020:2 FI

Korruptiontorjuntaopas pk-yrityksille

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Tämä opas on saatavana myös ruotsiksi ja englanniksi

Vastuuvapauslauseke:

Tämä esite perustuu aineistoon, jonka ovat laatineet Belgian kansallinen yhteyselin, joka antaa tietoa OECD:n toimintaohjeista monikansallisille yrityksille, Belgian kansainvälinen kauppakamari, Belgian liittovaltion viranomaiset, Belgian elinkeinoministeriö ja Belgian elinkeinoelämän keskusliitto. Aineiston on muokannut suomalaisiin olosuhteisiin sopivaksi työ- ja elinkeinoministeriö.

Oppaassa olevat tiedot

- ovat täysin yleisluontoisia
- eivät välttämättä ole täydellisiä, tarkkoja tai ajan tasalla
- eivät ole oikeudellisia neuvoja
- eivät korvaa asiantuntijan neuvoja
- eivät takaa varmaa suojaa.

Työ- ja elinkeinoministeriö

Henkilöstö- ja hallintoyksikkö
PL 32, 00023 Valtioneuvosto
Puh. 029 516 001
www.tem.fi

TEM oppaat ja muut julkaisut 2020:2 FI
ISSN 2342-7922 (verkkajulkaisu)
ISBN 978-952-327-521-8

Suunnittelu ja taitto: TEM, viestintäyksikkö 4/2020

Esipuhe

Suomi on jo vuosien ajan taistellut korruptiota vastaan sekä kotimaan- että ulkomaankaupassa.

Nykyään korruptiontorjunta ei koske pelkästään yrityksen omaa toimintaa, vaan myös yrityksen tavaran- tai palveluntoimittajien ja muiden liiketoimintakumppanien toimintaa. Korruptio aiheuttaa vaikeuksia monille yrityksille ja on yksi vaikeimpia yritysten kohtaamia ongelmia. Korruptiontorjunta ei kuitenkaan koske vain yrityksiä, vaan se on koko yhteiskunnan moraalinen velvollisuus. Korruptio on merkittävä este taloudelliselle kehitykselle ja köyhyyden poistamiselle, ja se pahentaa taloudellisen ja sosiaalisen epätasa-arvon seurauksia. Korruptio heikentää myös ihmisoikeuksien toteutumista.

Suomi haluaa tällä oppaalla lisätä kotimaan ja/tai ulkomaiden markkinoilla toimivien pienten ja keskisuurten yritysten tietämystä korruption lukuisista riskeistä ja korruption seurauksista. Opas antaa yrityksille myös käytännön työkaluja korruption torjumiseen sekä esittelee konkreettisia esimerkkejä ja tapoja, joilla yritykset voivat ottaa käyttöön omat toimintasäätönsä korruption torjumiseksi. Vastuullinen hallintotapa tekee selvän eron sallittujen ja kiellettyjen toimintatapojen välillä. Yrityksen johdon asenteen on oltava selvästi korruption vastainen. Käytännön johtamisessa tämä ilmenee niin, että johto ottaa vastuun asianmukaisten sisäisten valvontatoimien, sisäisen ilmoituskanavan, eettisten ohjeiden ja vaatimustenmukaisuusohjelman kehittämisestä ja käyttöönotosta korruption ja muiden väärinkäytösten havaitsemiseksi ja torjumiseksi sekä viestii tästä ulospäin.

Kiitämme belgialaisia kollegoita tämän oppaan pohja-aineiston laatimisesta ja esitämme myös lämpimät kiitokset kaikille oppaan luonnosvaiheessa kommentteja lähettäneille, erityisesti Kaupan liitolle, Metsäteollisuudelle, Anne Vanhalalle ja Tytti Saariselle.

LINDA PIIRTO

työ- ja elinkeinoministeriö

8.5.2020

PS. Jos olet kiireinen eikä sinulla ole ketään, kenelle osoittaa oppaan lukeminen, hyppää suoraan sivulle 39, josta saat tiivistetyn kuvan siitä, mitä yrityksessä kannattaa tehdä korruption torjumiseksi.

Sisältö

Johdanto	7
I Kuka? Mikä? Miksi?	
1.1 Mikä on tämän oppaan kohderyhmä?	10
1.1.1 Korruption ja sen monien muotojen määritelmä	10
1.2 Mitkä säännöt koskevat suomalaisia yrityksiä?	11
1.2.1 Suomen laki	11
1.2.2 Kansainväliset oikeudelliset välineet.....	14
1.2.3 Korruptiotapauksissa saatetaan soveltaa ulkomaiden lainsäädäntöä ...	15
1.3 Miksi torjua korruptiota?	15
1.3.1 Yrityksen hallinto paranee	15
1.3.2 Yrityksen maine vahvistuu	15
1.3.3 Oikeudelliset riskit vähenevät	16
II Miten yritys voi torjua korruptiota?	
2.1 Sitoutuminen korruptiontorjuntaan	18
2.2 Yrityksen eettinen toimintaohjelma	19
2.3 Sitoutumisen on oltava aitoa - kenen vastuulla eettinen toimintaohjelma on?.....	20
2.4 Etiikkaan ja vaatimustenmukaisuuteen liittyvien riskien arvointi.....	21
2.5 Toimintaohjeiden laatiminen	24
2.5.1 Kaiken korruption torjuminen.....	25
2.5.2 Toimintasääntöjen rikkomustapausten käsitteleminen	29
2.5.3 Johtamisen menettelyt	29
2.5.4 Yrityksen kolmansien osapuolten valvonta.....	31
2.5.5 Liikekumppanuussuhteen ehtojen hallinta	34
2.6 Tiedottaminen yrityksille, asiakkaille ja sidosryhmille	35
2.7 Ohjelmien tehokkuus on varmistettava säännöllisesti	37
III Mitä nyt?	
Hyviä tietolähteitä.....	40
Liite 1. Esimerkki korruptiontorjuntalausekkeesta.....	41
Liite 2. Asiasanasto	44

Johdanto

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD on jo yli viidenkymmenen vuoden ajan edistänyt käytäntöjä, joiden tarkoitus on parantaa taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia kaikkialla maailmassa. OECD:n lahjonnan vastainen yleissopimus edellytti, että ulkomaisen virkamiehen lahjominen tehtiin jäsenmaissa rikosoikeudellisesti rangaistavaksi¹. Yleissopimuksen ovat hyväksyneet kaikki OECD-maat sekä kahdeksan muuta valtiota². Vastuullista liiketoimintaa koskevat OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille³ taas sisältävät valtioiden yrityksille tekemiä suosituksia, myös korruption torjunnan osalta.

Kansainvälisestä yhteistyöstä ja kansallisista ponnisteluista huolimatta korruptiota esiintyy silti maailmanlaajuisesti. Transparency Internationalin korruptiohavaintoindeksin mukaan yli 2/3 maailman 180 valtiosta saa alle puolet indeksin kokonaispistemäärästä, jossa 0 pistettä tarkoittaa hyvin korruptoitunutta ja 100 pistettä korruptiovapautta.⁴ Vaikka korruption määrä useimmiten heijastelee maan demokraatiasoa⁵, korruptioskandaaleissa ovat olleet osallisena monet myös eurooppalaispoliitikot ja yritykset. Skandaalit ovat liittyneet esimerkiksi vaikutusvallan tai julkisen rahan väärinkäyttöön.⁶ Suomi sijoittuu korruptiohavaintoindeksissä 3. sijalle maailman vähiten korruptoituneiden maiden joukkoon.⁷ Kansainvälisen vertailun mukaan korruptio näyttäisi olevan kuitenkin Suomessa aiempaa suurempi ongelma. Suomessa huolenaiheet liittyvät erityisesti lehdistönvapauteen sekä epäselvään rajanvetoon julkisten ja yksityisten etujen välillä.⁸

1 OECD (1997), Yleissopimus kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjunnasta: <https://bit.ly/2gAA3LA>.

2 OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, <https://bit.ly/1YYZ2BN>.

3 OECD (2011), OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille, suomeksi <https://bit.ly/2J8xoke> ja englanniksi <http://mneguidelines.oecd.org/guidelines/>.

4 Transparency International: Corruption perception index 2018, <https://www.transparency.org/cpi2018>.

5 Visual Capitalists: Visualizing Corruption Around the World, <https://bit.ly/2tagR8h>.

6 Transparency International: Why corruption matters in the EU elections, 23.5.2019, <https://bit.ly/2yXN85y>.

7 Transparency International: Finland, <https://www.transparency.org/country/FIN>. Viitattu 13.8.2019.

8 Transparency Suomi: Kansainvälinen vertailu: Korruptio Suomessa aiempaa isompi ongelma, <http://www.transparency.fi/cpi2017/>.

Korruption taloudellisten vaikutusten osalta voidaan arvioida, että korruptio aiheuttaa EU:n taloudelle vuosittain ainakin 120 miljardin euron tappiot, mikä on vain hieman vähemmän kuin Euroopan unionin vuosibudjetti.⁹ Euroopan parlamentin tutkimuspalvelun tekemän tutkimuksen mukaan korruptio pienentää EU:n BKT:ta vuosittain 179–990 miljardilla eurolla.¹⁰

Voidaan siis todeta, että korruptiota esiintyy kaikkialla enemmän tai vähemmän ja sillä on merkittävät, huonot taloudelliset vaikutukset. Miksi tästä pitäisi välittää? Siksi, että korruptio on kuin tauti, joka piinaa sekä ihmisiä että yhteiskuntaa. Korruptio vähentää luottamusta toisiin ihmisiin ja yhteiskunnan toimintaan, eikä se varsinaisesti kannusta ihmisiä osallistumaan demokraattisiin prosesseihin. Korruptio myös heikentää viranomaisten ja julkisten organisaatioiden toimintaedellytyksiä. Lisäksi korruptio hidastaa taloudellista kasvua ja lisää taloudellista eriarvoisuutta sekä ympäristötuhoja. Kaiken kaikkiaan korruptio vaikuttaa siis haitallisesti ihmisten elämänlaatuun, ympärillämme olevaan luontoon sekä yritysten toimintaympäristöön ja terveeseen kilpailuun.

Yritykset voivat välttää korruption aiheuttamat vahingot ja menetykset asianmukaisella huolellisuudella. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa, että yritysten on kehitettävä ja otettava käyttöön asianmukaiset sisäiset valvontatoimet, eettiset toimintaohjeet ja toimet ja suojeltava väärinkäytöksistä ilmoittavia henkilöitä korruption havaitsemiseksi ja torjumiseksi. Kun riskiarvion pohjalta rakennettu sisäinen valvonta kattaa tarvittavat rahaliikenteeseen ja kirjanpitoon liittyvät menettelytavat ja sitä seurataan ja arvioidaan jatkuvasti, valvonta auttaa varmistamaan, että yritystä ei voida käyttää korruptioon tai korruption piilottamiseen.

On tärkeää huomata, että pelkkä eettisen toimintaohjelman käyttöönotto yrityksessä ei riitä yrityksen kulttuurin muuttamiseen. Yrityksen kaikkien osastojen tuki tarvitaan, mutta erityisesti sisäisen viestinnän ja henkilöstöhallinnon on tuettava eettisiä ohjeistoja. Myös henkilöstön koulutus on olennaista, jotta ohjeet siirtyvät toimintaan.

Tämän oppaan tarkoituksena on auttaa suomalaisia yrityksiä käynnistämään sisäisiä toimenpiteitä, joilla ne voivat suojautua korruptionriskiltä liiketoimissaan kotimaassa ja ulkomailla. Tehtävät toimenpiteet on varsinkin ”pk-yrityksissä sovitettava yrityksen tilanteeseen, mukaan lukien yrityksen koko, oikeudellinen rakenne, maantieteellinen alue, teollisuudenala sekä lainkäyttö ja muut oikeudelliset peruseräatteen, joiden alaisina yritys toimii”¹¹.

9 EU:n korruptiontorjuntakertomus, COM(2014) 38 lopullinen versio, Euroopan komissio, 2014, <https://bit.ly/2uKhXqx>.

10 Euroopan parlamentin tutkimuspalvelu (2016): The Cost of Non-Europe in the area of Organised Crime and Corruption. Annex II – Corruption, <https://bit.ly/2REy9Zb>.

11 OECD (2010), Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance: <https://bit.ly/2KHV8g3>.

Kuka? Mikä?

Miksi?

1

1.1 Mikä on tämän oppaan kohderyhmä?

Tämä opas on tarkoitettu tukemaan ja opastamaan pk-yrityksiä hyvien liiketoimintatapojen ja korruptiovapaiden liikesuhteiden edistämässä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Toki opas on hyödyllinen myös kansalaisjärjestöille, työmarkkinajärjestöille, yritysjärjestöille, virkamiehille ja tutkijoille. Opas sisältää käytännön katsauksen korruptioilmiöihin sekä ohjeita yrityksen johdolle ja työntekijöille siitä, miten he voivat omilla toimillaan torjua korruptiota liikesuhteissaan.

Korruptio on kansainvälinen ilmiö, jota esiintyy kaikkialla maailmassa, myös Suomessa. Korruption muodot toisaalta vaihtelevat maasta toiseen.

1.1.1 Korruption ja sen monien muotojen määritelmä

Korruptio¹² on vaikutusvallan väärinkäyttöä henkilökohtaisen edun tavoittelemiseksi. Korruptio liittyy yleensä lahjontaan, eli rahan, palveluksen tai muun aineellisen tai aineetoman hyödyn antamiseen vastapalveluksen toivossa yhdelle tai usealle henkilölle, joilla on vaikutusvaltaa päätöksentekijöihin, taikka laittoman hyödyn pyytämiseen palveluksesta. Lahjonta on kuitenkin vain yksi korruption muodoista.

Korruptio on monitahoinen ilmiö, joten jokin toimi voidaan luokitella korruptioksi, jos se täyttää väärinkäytöksen, lahjonnan, petoksen, kavalluksen, rahanpesun, sisäpiirikauppojen tai kirjanpito- ja tilintarkastusrikosten tunnusmerkit. Luottamusaseman väärinkäyttö ja liikesalaisuuksien epäasianmukainen käyttö voi myös sisältää korruption piirteitä. Korruption tunnistamista ja torjuntaa vaikeuttaa osaltaan se, että korruptiota on vaikea määritellä kattavasti.

Korruptio ilmenee epäeettisenä etujen antamisena ja vastaanottamisena, eturistiriitoina ja suosintana ja epäeettisenä päätöksentekona muodollisten päätöksentekorakenteiden ulkopuolella. Suomalaiselle korruptiolle tavallinen piirre on, että tekijä noudattaa lakia, mutta toimii silti epäeettisesti. Tutkimuksen mukaan korruptioriskit Suomessa liittyvät usein rakenteelliseen korruptioon eivätkä niinkään jokapäiväisessä elämässä ilmenevään niin sanottuun katukorruptioon.¹³ Rakenteellisessa korruptiossa julkista organisaatiota, esimerkiksi kuntaa tai kaupunkia, käytetään yksityisten intressien edistämiseen. Toiminta on piilotettua ja se sisältää epäasiallista vaikutusta päätöksentekoon. Toimintatapoja ei kuitenkaan mielletä vääriksi, vaan ne nähdään hyväksytyinä, pitkäaikaisina ”talon tapoina”. Näin toimintatavoista muodostuu järjestelmälli-

12 OECD (2008). Corruption. A Glossary of International Standard in Criminal Law: <https://bit.ly/2buh1NG>.

13 Johanna Peurala & Vesa Muttilainen (2015): Korruption riskikohteet 2010-luvun Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja, <https://bit.ly/2sjjVOU>.

nen, organisaation rakenteeseen liittyvä piirre.¹⁴ Tästä tulee nimitys rakenteellinen korruptio, jonka riskit siis ilmenevät usein julkisen ja yksityisen sektorin välisessä rajapinnassa.

Merkittävimmät korruption riskialueet Suomessa ovat rakennussektori, julkiset hankinnat ja tarjouskilpailut, yhdyskuntasuunnittelu, poliittinen päätöksenteko ja rahoitus. Muut korruptiolle alttiit alat ovat kansainvälinen kauppa ja urheilu. Euroopan komission analyysin mukaan kaupunkikehitys, rakentaminen ja ympäristösuunnittelu ovat erityisen korruptioalttiita myös koko Euroopan tasolla. Analyysissä havaittiin myös terveydenhuolto korruptiolle mahdollisesti alttiiksi toimialaksi.¹⁵

1.2 Mitkä säännöt koskevat suomalaisia yrityksiä?

1.2.1 Suomen laki

Mitä laissa pidetään rikollisena toimintana?

Lahjusrikoksia säätelee Suomen rikoslaki. Rikoslaisissa lahjusrikokset jaetaan kahteen luokkaan: virkamiesten lahjonta (RL 16 luku, RL 40 luku) ja yksityisen sektorin lahjonta (RL 30 luku)¹⁶.

Virkamiesten lahjonta tai vastaavassa asemassa olevien henkilöiden ja kansanedustajien lahjonta on rikos. Tämä lainsäädäntö pyrkii suojaamaan virkatoimintaa ja edustajantointa epäasianmukaisilta vaikuttamisyrityksiltä. Virkamiesten lahjontaa on yleensä pidetty erityisen tuomittavana, koska se heikentää luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.

Yksityisen sektorin lahjontaa ohjaa lainsäädäntö, joka pyrkii suojelemaan elinkeinonharjoittajan ja sen palveluksessa olevien välistä luottamussuhdetta sekä luottamusta elinkeinotoiminnan asianmukaisuuteen yleisemminkin.

Mitä on rangaistava menettely? Lain mukaan rangaistavaa menettelyä voi olla oikeudettoman edun antaminen tai pelkkä tarjoaminen virkamiehelle, kansanedustajalle tai yrittäjän lukuun toimivalle henkilölle. Rangaistava menettely voi olla aktiivista, eli tilanne, jossa joku tarjoaa jollekulle lahjuksen tai jotakin arvokasta, tai passiivista, eli tilanne, jossa joku vastaanottaa lahjuksen tai jotakin arvokasta, ja jossa kummassakin tapauksessa tarkoituksena on saada henkilö tekemään tehtävänsä tai jättämään tehtävänsä tekemättä. Toisin sanoen sekä lahjusten antaminen että niiden vastaanottaminen on rangaistavaa.

14 Ari Salminen: Rakenteellinen korruptio. Kartoitus riskitekijöistä ja niiden hallinnasta Suomessa. Vaasan yliopiston julkaisuja selvityksiä ja raportteja 203, https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-619-7.pdf. Viitattu 9.8.2019.

15 EU:n korruptiontorjuntakertomus, COM(2014) 38 lopullinen versio, Euroopan komissio, 2014, <https://bit.ly/2uKhXqx>.

16 Rikoslaki 19.12.1889/39, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L16>. Viitattu 1.4.2019.

Lahjusrikosten rangaistusasteikkona on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Jos lahjus on poikkeuksellisen arvokas, menettelyä voidaan pitää törkeänä lahjusrikoksena. Törkeä lahjusrikos voi olla myös sellainen tilanne, missä lahjuksen arvo on suhteellisen vähäinen, mutta muut olosuhteet tekevät teosta törkeän. Törkeän lahjusrikoksen rangaistusasteikkona on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Lahjusrikoslainsäädäntö koskee menettelyitä Suomessa, mutta joissakin tapauksissa myös menettelyitä ulkomailla.

Lahjonnassa voi olla osapuolena myös ulkomainen virkamies. Tällainen henkilö voi olla esimerkiksi seuraava:

- henkilö, jolla on lainsäädännöllinen, hallinnollinen tai tuomarin virka jollakin hallinnon tasolla, olipa taso kansallinen, alueellinen tai paikallinen
- kansainvälinen virkamies
- julkisomisteisen yrityksen työntekijät (yritys, jossa määräysvaltaa käyttää valtio, kunta tai jokin muu julkinen taho), mikäli kyseinen yritys toimii markkinoilla kaupallisesti yksityisenä yrityksenä tai
- joissakin tapauksissa yksityisen yrityksen työntekijä, jos yritys toimii yleisen edun valvojana; esimerkkejä tällaisista tapauksista ovat julkisen kilpailutuksen myötä alihankitut tullitarkastukset tai vastaavat tehtävät.

Suomen rikoslakia muutettiin vastikään niin, että rangaistuksia aktiivisesta ja passiivisesta lahjonnasta, jossa osapuolena on ulkomainen virkamies, kiristettiin tuntuvasti.

Muita lahjontaan liittyviä rikoksia

Korruptiivisiin menettelyihin voidaan soveltaa myös muita seuraamussäännöksiä, jotka liittyvät virka-aseman väärinkäyttöön, velvollisuuksien rikkomiseen ja väärinkäyttöön. Valkokaulusrikollisuuteen, eli talouselämään ja rahanpesuun liittyvät seuraamukset tähtäävät myös korruption torjuntaan. Samaan tähtää rikoslaissa säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuu, jonka mukaan yritys tai muu yhteisö voidaan tuomita rangaistukseen.

Muita korruptiontorjuntaan liittyviä lainsäädäntövälineitä

Työmarkkinoiden tasapuolisten kilpailuolosuhteiden edistämiseksi Suomessa on myös käytössä lainsäädäntöön perustuva velvoite vuokratyötä tai alihankkijoita käyttäville yrityksille tarkastaa sopimuskuoppansa taustoja ennen sopimuksen tekemistä. Tämä velvoite ja muu korruption torjunnan kannalta keskeinen sääntely on kuvattu tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

LAKI TILAAJAN SELVITYSVELVOLLISUUDESTA JA VASTUUSTA ULKOPUOLISTA TYÖVOIMAA KÄYTETTÄESSÄ

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä¹⁷ pyrkii edistämään reilua kilpailua yritysten välillä sekä lakisääteisten työehtojen noudattamista.

Lain ansiosta tilaajat voivat varmistaa, että heidän kumppaninsa täyttävät lakisääteiset velvollisuutensa. Tilaajan on hankittava laissa mainitut selvitykset kaikilta kumppaneiltaan ennen alihankintasopimuksen tai vuokratyövoimasopimuksen allekirjoittamista. Tilaajan on hankittava vaadittavat selvitykset myös ulkomaisilta kumppaneiltaan. Selvitysvelvollisuutensa täyttääkseen tilaajan on hankittava samat raportit sekä suomalaisilta että ulkomaisilta kumppaneiltaan.

Lisätietoja on työ- ja elinkeinoministeriön sivustolla¹⁸ ja työsuojeluhallinnon sivustolla¹⁹.

LAKI JULKISISTA HANKINNOISTA JA KÄYTTÖOIKEUSSOPIMUKSISTA

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista²⁰ luettelee perusteet, joilla toimittaja voidaan sulkea pois tarjouskilpailusta. Jos perusteita poissulkemiseen ilmenee, hankintayksikkö voi sulkea toimittajan pois tarjouskilpailusta. Hankintalaissa on myös lueteltu pakolliset poissulkemisperusteet²¹, joiden täytyessä hankintaviranomaisen on suljettava tarjoaja pois tarjouskilpailusta. Pakollisiin poissulkemisperusteisiin kuuluvat muun muassa tietyt talous- ja työrikkokset, kuten lainvoimainen tuomio korruptiosta. Jos tarjoajaan taikka tarjoajan johtotehtävissä tai muissa vastuutehtävissä toimiviin henkilöihin liittyy poissulkemisperusteita, hankintayksikkö on pääsääntöisesti suljettava tarjoaja pois tarjouskilpailusta, eikä tarjoajan kanssa saa tehdä mitään ostosopimusta.

Pakollisten poissulkemisperusteiden olemassaolosta huolimatta ehdokas tai tarjoaja voi kuitenkin esittää todisteita luotettavuudestaan. Todisteet voivat olla esimerkiksi selvitys, joka osoittaa, että ehdokas tai tarjoaja on maksanut korvauksia rikoksen, virheen tai laiminlyönnin aiheuttamista vahingoista tai kuvaa tarkat tiedot toimista, joilla ehdokkaan tai tarjoajan organisaatio tai henkilöstö estää rangaistavat teot jatkossa. Jos hankintayksikkö katsoo todisteiden ja luotettavuuden olevan riittäviä, se voi päättää olla poissulkematta ehdokasta tai tarjoajaa tarjouskilpailusta.

17 Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä: <https://bit.ly/2TjOuSq>.

18 Työ- ja elinkeinoministeriö: Tilaajavastuulain tarkoitus on varmistaa, että työsuhteen ehtoja noudatetaan: <https://tem.fi/tilaajavastuu>.

19 Työsuojeluhallinto: Sopimus ulkomaisen yrityksen kanssa: <https://www.tyosuojelu.fi/har-maa-talous/tilaajavastuu>; Tilaajavastuulain mukaisen selvitysvelvollisuuden täyttäminen ulkomaille rekisteröityjen yritysten osalta: <https://bit.ly/2MzLEnQ>.

20 Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 29.12.2016/1397, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161397>. Viitattu 1.4.2019.

21 Luettelo pakollisista olossulkemisperusteista: laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) 80 §.

TULOSSA: VÄÄRINKÄYTÖSTEN ILMOITTAJILLE PAREMPI OIKEUDELLINEN SUOJA

Euroopan unionin ministerineuvosto hyväksyi syksyllä 2019 direktiivin väärinkäytösten ilmoittajien suojelusta.²² Myös korruptio sisältyy ilmoitettaviin väärinkäytöksiin. Uusi direktiivi edellyttää, että yritysten ja julkisten toimijoiden tulee luoda turvalliset ilmoittamiskanavat väärinkäytöksille. Velvoite koskee yrityksiä, joissa on vähintään 50 työntekijää, rahoitusalan toimijoita koosta riippumatta sekä valtionhallintoa, maakuntahallintoa, kuntia ja muita julkisia toimijoita.²³ Direktiivi sääntelee myös väärinkäytösten ilmoittajien suojelemista vastatoimilta, viranomaisten tekemää kansalaistiedotusta sekä virkamiehille suunnattua koulutusta aiheesta. Jäsenvaltioiden tulee panna direktiivi kansallisesti täytäntöön 17.12.2021 mennessä.

1.2.2 Kansainväliset oikeudelliset välineet

Suomen lahjontaa koskeva lainsäädäntö perustuu moniin kansainvälisiin oikeudellisiin yleissopimuksiin, kuten OECD:n yleissopimukseen lahjonnan torjunnasta²⁴, Korruption vastaiseen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen²⁵, Lahjontaa koskevaan rikosoikeudelliseen Euroopan neuvoston yleissopimukseen²⁶ ja Euroopan neuvoston siviilioikeudelliseen korruption vastaiseen yleissopimukseen 1999²⁷.

Lisäksi Euroopan unionin direktiivi²⁸ velvoittaa raportoimaan muita kuin taloudellisia tietoja myös korruptiontorjuntaan liittyen. Direktiivi saatettiin osaksi Suomen lainsäädäntöä vuonna 2016²⁹.

22 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta 2019/1937 (23.10.2019), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.305.01.0017.01.FIN&toc=OJ:L:2019:305:TOC. Viitattu 12.3.2020.

23 Euroopan parlamentti: Uudet EU-säännöt väärinkäytösten ilmiäntajien suojelemiseksi (16.4.2019), <https://bit.ly/2vLojMe>. Viitattu 9.8.2019.

24 OECD, Yleissopimus kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjunnasta (1997), <http://www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm>. Tätä yleissopimusta täydentämään on laadittu OECD:n toiminta-ohjeet monikansallisille yrityksille (2011), joilla edistetään vastuullista yritystoimintaa globaalissa taloudessa. Korruptiontorjunta on yksi toimintaohjeiden teemoista.

25 YK:n huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto, UNODC (2004), Korruption vastainen yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus, Wien: <https://bit.ly/2Pb4gdM>.

26 Euroopan neuvosto (1999) Lahjontaa koskeva rikosoikeudellinen yleissopimus, STE 173, Strasbourg: <https://bit.ly/2QnA8Av>. Suomi ratifioi tämän yleissopimuksen vuonna 2002. Suomi kuuluu myös GRECO-ryhmään (Group of States against Corruption), joka valvoo yleissopimuksen soveltamista jäsenmaissa.

27 Euroopan neuvosto (1999) Lahjontaa koskeva siviilioikeudellinen yleissopimus, STE 174, Strasbourg: <https://bit.ly/2A9ljKS>.

28 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU, annettu 22. päivänä lokakuuta 2014, neuvoston direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta tietyiltä suurilta yrityksiltä ja konserneilta edellytettävien muiden kuin taloudellisten tietojen ja monimuotoisuutta koskevien tietojen julkistamisen osalta: <https://bit.ly/2sThcw4>.

29 Työ- ja elinkeinoministeriö: Vastuullisuusraportointi: <https://tem.fi/vastuullisuusraportointi>.

1.2.3 Korruptiotapauksissa saatetaan soveltaa ulkomaiden lainsäädäntöä

Joidenkin valtioiden korruptiontorjuntasäädöksissä on yrityskorruption osalta valtion toimivalta-alueen ylittävä ulottuvuus, joka koskee liiketoimia kaikkialla maailmassa. Tällaisia valtioita ovat muun muassa Yhdysvallat ja sen ”Foreign Corrupt Practices Act”, eli FCPA, ja Iso-Britannia ja sen ”UK Bribery Act”. Valtion toimivalta-alueen ylittävä ulottuvuus tarkoittaa, että esimerkiksi FCPA koskee myös muita kuin yhdysvaltalaisia yrityksiä, esimerkiksi:

- Yhdysvalloissa toimivia suomalaisia yrityksiä
- yhdysvaltalaisessa pörssissä noteeratut suomalaiset yritykset
- Yhdysvaltain maaperällä olevat henkilöt
- tällaisten yritysten muut kuin yhdysvaltalaiset tytäryhtiöt, jotka liittyvät asiaan
- muut kuin yhdysvaltalaiset yhteisyritykset ja niiden ei-yhdysvaltalaiset osakkuusyritykset.

Lisäksi FCPA kieltää kaikkia ei-yhdysvaltalaisia henkilöitä osallistumasta mihinkään toimiin, jotka vaikuttavat korruptiolta. Siksi monet kansainväliset liiketoimet saattavat joutua Yhdysvaltain hallinnon tutkittaviksi myös tapauksissa, joissa ensi näkemältä ei ole mukana mitään yhdysvaltalaisista tahoa. Toisin sanoen, jos yrityksellä on liikesuhde esimerkiksi alihankinnan kautta toiseen yritykseen, johon sovelletaan FCPA:ta tai UK Bribery Actia, niin se voi käytännössä tarkoittaa, että suomalaisyritykseen sovelletaan näiden lakien säännöksiä ainakin osittain.

1.3 Miksi torjua korruptiota?

1.3.1 Yrityksen hallinto paranee

Kaikki korruption avulla tehdyt järjestelyt lisäävät epävarmuutta, kun toiminnan hallittavuus heikkenee. Korruption liittyvät sopimukset voivat taas altistaa yrityksen kiristykselle niiden taholta, jotka tietävät korruptiota tapahtuneen.

Annettujen tai saatujen lahjusten kirjaaminen kirjanpitoon on niin ikään kielletty. Jos nämä rahamäärät viedään kirjanpitoon eri nimellä, kirjaus on epärehellinen.

1.3.2 Yrityksen maine vahvistuu

Yrityksen maine on nykyään yhä näkyvämpi osa yrityksen arvoa. Yrityksen maine on tärkeä sen asiakkaille ja sijoittajille, mutta siitä on tullut myös olennainen asia yrityksen työntekijöille. Yritykselle tärkeiden osaajien rekrytoinnissa yrityksen maine ja arvot ovat yhä tärkeämmässä osassa palkkauksen rinnalla.

Yrityksen maineen näkökulmasta korruption torjunnassa ei ole harmaita alueita. Korruption-torjuntasäädösten noudattamatta jättäminen olisi yritykselle kohtalokasta sekä juridisesti että yrityksen maineelle koituvan vahingon vuoksi. Liiketoiminnan kestävyyyden näkökulmasta yksikään yritys ei voi sietää minkäänlaista korruptiota.

Vankka eettinen korruptiontorjuntaohjeistus ja sen käyttöönotto yrityksessä, viestintä ja tehokkaat valvontakeinot mukaan lukien, toimivat takuuna hyvästä hallinnosta ja ilmentävät yrityksen olevan luotettava toimija yhteisössään.

1.3.3 Oikeudelliset riskit vähenevät

Yhä useammat valtiot, niin OECD:n jäsenet kuin muutkin, ovat lisänneet resursseja ja toimia valtioiden rajat ylittävän korruption havaitsemiseksi, tunnistamiseksi ja rankaisemiseksi. Siksi yrityksillä on merkittävä vastuu korruptiontorjuntalakiin noudattamisesta.

Toisaalta kaikkialla maailmassa, myös kehittyvissä demokratioissa, ollaan saavuttamassa yksimielisyyttä siitä, että korruptio estää saavuttamasta taloudellista hyvinvointia. Lisääntyvä tietoisuus maailmanlaajuisista ympäristöongelmista ja sosiaalisista ongelmista on lisännyt ymmärrystä myös korruption maailmanlaajuisista haitoista.

Kansainvälistä korruptiota torjuvat lainsäädäntö- ja täytäntöönpanotoimet ja viranomaisten käytettävissä olevat korruptiontorjuntakeinot kehittyvät jatkuvasti, mikä tekee korruption paljastamisesta ja laittomien varojen jäljittamisestä entistä tehokkaampaa ja rangaistusten lieventämisestä harvinaisempaa. Monet tuomarit ympäri maailmaa ovat nykyään sitä mieltä, että yrityksillä on ollut riittävästi aikaa sopeuttaa liiketoimintansa ja taloushallintonsa korruptiontorjuntasääntöjen vaatimusten mukaisesti.

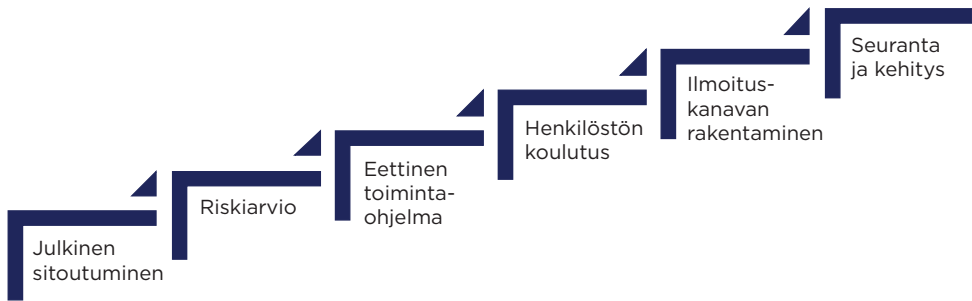
Käytännössä pk-yritys voi torjua korruptiota seuraamalla tiettyjä askelia. Ensimmäinen askel on sitoutua julkisesti nollatoleranssiin korruption suhteen ja viestiä tästä sitoutumisesta yrityksen työntekijöille, liikekumppaneille sekä kaikille muille yritykseen liittyville tahoille. Sen jälkeen sitoutuminen korruption torjuntaan on otettava osaksi yrityksen kulttuuria eettisen toimintaohjelman avulla. Toimintaohjelman tulisi kattaa kaikki korruptiolle mahdollisesti alttiit liiketoimet sekä lahjat ja kestit. Toimintaohjelman on perustuttava riskiarvion, jossa huomioidaan yrityksen sektori, koko ja toiminnan maantieteellinen laajuus. Riskiarvion on katettava myös keinot, joilla yritys tarkistaa ja valitsee uudet liikekumppanit. Yrityksen henkilöstö koulutetaan toimimaan eettisen toimintaohjelman mukaisesti.

**Miten yritys voi torjua
korruptiota?**

Lisäksi yrityksen on varmistettava, että jokainen työntekijä voi ilmoittaa myös nimettömänä yrityksen johdolle kaikista korruptioepäilyistä tai epäilyistä epäeettisestä toiminnasta luottamuksellisesti ja pelkäämättä rangaistusta. Tämä mahdollisuus on myös viestittävä työntekijöille. Johdon on käsiteltävä tällaiset ilmoitukset läpinäkyvästi ja uskottavasti, jotta yrityksen korruptionvastainen kulttuuri vahvistuisi. Viimeinen vaihe on luoda seurantajärjestelmä, jonka avulla yritys voi seurata ja kehittää korruptiontorjuntatoimiaan.

Seuraavissa osissa on tarkempia tietoja näiden vaiheiden toteuttamisesta.

Kuva 1. Askeleet korruptiontorjuntaan

2.1 Sitoutuminen korruptiontorjuntaan

Sitoutuminen korruptiontorjuntaan ei ole tehokasta, jos kukaan ei tiedä sitoutumisesta. Siksi on erittäin tärkeää, että yritys sitoutuu julkisesti torjumaan korruptiota esimerkiksi julkaisemalla sivustollaan yrityksen johdon allekirjoittaman korruptiontorjuntasitoumuksen. Läpinäkyvyyden varmistamiseksi sitoumuksessa voi olla liitteenä esimerkiksi yrityksen toimintasäännöt, jotka kuvaavat yrityksen käytännön toimet korruption torjumiseksi. Näin lukija saa käsityksen siitä, miten yritys toimii ja mitä se odottaa johdoltaan, työntekijöiltään ja liikekumppaneiltaan. Jos yrityksellä on nollatoleranssi korruption suhteen, se on hyvä mainita tässä yhteydessä.

2.2 Yrityksen eettinen toimintaohjelma

Kun yrityksellä on vankka eettinen pohja, johon johto on sitoutunut, yrityksen kyky reagoida mahdollisiin kriiseihin ja toipua niistä on parempi kuin heikommin varautuneella yrityksellä. Eettinen toimintaohjelma on ratkaisevan tärkeä, ja se sisältää kolme tehtävää: **estä, havaitse ja reagoi**.

Yrityksen eettinen toimintaohjelma liittyy myös muihin kuin korruptiosta aiheutuviin riskeihin. Useimmiten toimintaohjelmassa käsitellään myös seuraavia osa-alueita:

- rahanpesun estäminen
- eturistiriidat
- vienti- ja tuontivalvonta
- kilpailulaki.

Yrityksen rakenteen ja toimialan mukaan eettisessä toimintaohjelmassa saatetaan myös huomioida muita osa-alueita, esimerkiksi

- ihmisoikeudet
- yksityisyyden suoja
- syrjinnän ja häirinnän ehkäiseminen
- väärinkäytöksistä ilmoittavien henkilöiden suojeleminen
- teollis- ja tekijänoikeuksien kunnioittaminen
- terveys-, turvallisuus- ja hygieniastandardien noudattaminen
- tiedottamisen ja viestinnän valvonta ja menetelmät (ICCP)
- sisäpiirikaupat.

Vaikka yritysten eettiset toimintaohjelmat usein keskittyvät lainsäädännön noudattamiseen, niitä täydennetään usein asiakirjoilla, jotka esittelevät yhtiön arvot. Tämän tarkoituksena on rohkaista työntekijöitä ja liikekumppaneita toimimaan mahdollisimman eettisesti päivittäisissä työtehtävissään. Seuraavissa osissa kerrotaan, miten eettinen toimintaohjelma voidaan toteuttaa. Työkaluina ovat vastuuttaminen, eettisten riskien arviointi, toimintasäännöt, ohjeiston rikkomisiin reagointi, johtamismenettely, yrityksen kolmansien osapuolten hallintamenettelyt, liikekumppanuuden ehtojen hallinta, tiedon jakaminen yrityksen sisällä sekä asiakkaille ja sidosryhmille sekä toimintaohjelman tehokkuuden säännöllinen varmistaminen.

2.3 Sitoutumisen on oltava aitoa – kenen vastuulla eettinen toimintaohjelma on?

Eettisen toimintaohjelman laatiminen on yrityksen ylimmän johdon vastuulla. Vastuu toimintaohjelman sisällöstä on yrityksen hallituksella, ja koko johtoryhmän on tuotava esiin yrityksen eettisiä arvoja. Kuten jäljempänä käy ilmi, tarvitaan selkeää korruption vastaista sisäistä ja ulkoista viestintää, jotta työntekijät ja liikekumppanit sitoutuisivat torjumaan korruptiota päivittäisissä toimituksissaan.

On tärkeää, että yrityksen ylin johto hyväksyy ja sitoutuu itse noudattamaan yrityksen toimintaohjelmaa ja voimassa olevia vaatimuksia. Lisäksi ylimmän johdon on saatava tietoonsa tärkeimmät yrityksen etiikkaa koskevat rikkomukset tai ongelmat. Johdon on myös saatava säännöllisesti tietoa tietyistä riskeistä sekä siitä, miten hyvin eettinen toimintaohjelma auttaa vähentämään näitä riskejä.

Johdon tulee vastuuttaa eettinen toimintaohjelma henkilölle, jolla on käytännössä mahdollisuus käyttää aikaa yrityksen toiminnan kehittämiseen. On suositeltavaa, että yritys nimeää ainakin yhden ylimmistä johtajista (osa- tai kokoaikaisesti) valvomaan ja koordinoimaan yrityksen eettistä ohjelmaa ja antaa hänen käyttöönsä riittävät resurssit, toimivallan ja riippumattomuuden.

Yrityksen etiikan hallintaa on harkittava tarkasti, sillä etiikan on oltava linjassa yrityksen muun hallinnon kanssa samalla tavalla kuin sen on oltava linjassa yrityksen erityispiirteiden tai tuotevalikoiman kanssa.

Siksi voimakkaasti säännellyillä toimialoilla toimivat yritykset nimeävät usein yhden johtajan, joka on vastuussa eettisen toimintaohjelman toteutuksesta, valvonnasta ja käyttöönotosta. Toiset yritykset taas asettavat vastuun toimintasääntöjen laatimisesta jonkin tietyn hallinnonalan johtajalle (laki-, talous- tai henkilöstöhallinto-osasto), mutta vastuu eettisen ohjelman toteutuksesta ja valvonnasta osoitetaan esimiehille. Jälkimmäisessä tapauksessa yritykseen voidaan nimetä eettisistä asioista vastaava henkilö, jonka tehtäviin kuuluvat ohjeistus, tuki ja raporttien laatiminen.

On hyvä ymmärtää, että mitään yleispätevää tapaa ei ole olemassa ja että yrityksen eettisen toimintamallin valitseminen tapahtuu yhteistyössä esimiesten, valvojien, auditoiden ja etiikka- ja vaatimustenmukaisuusasioista vastaavan henkilön kesken.

2.4 Etiikkaan ja vaatimustenmukaisuuteen liittyvien riskien arviointi

Etiikkaan ja vaatimustenmukaisuuteen liittyvien riskien arviointi on jatkuva prosessi, joka auttaa hahmottamaan yrityksen alttiutta näille riskeille ja vähentämään niitä tekemällä tarvittavat muutokset liiketoimintaprosesseihin ja niissä mahdollisesti ilmeneviin puutteisiin.

Etiikkaan ja vaatimustenmukaisuuteen liittyvien riskien arviointi on mukautettava yrityksen toimialaan, kokoon ja yritystoiminnan maantieteellisen laajuuteen. On aina suositeltavaa arvioida sekä yrityksen sisäiset että ulkoiset riskit ja niiden tärkeimmät riskitekijät. Riskien arviointi voidaan tehdä sisäisesti tai käyttää ulkoista asiantuntemusta.

Riskitekijöiden tunnistamisessa on tärkeää tarkastella yrityksen liiketoimintaa: tuotteita, palveluita, asiakkaita, myyntiverkostoja, markkinoiden maantieteellistä sijaintia sekä yrityksen johtoa, hallintotapaa ja historiaa. Siksi etiikkaan ja vaatimustenmukaisuuteen liittyvien riskien arviointi sisältyy usein yrityksen yleiseen riskinarviointiin.

Mitkä ovat korruptioon liittyvät ulkoiset riskitekijät?

Maariski

Joissakin maissa (tai alueilla) katsotaan olevan suuri korruptioriski, koska korruptiontorjuntalainsäädäntö puuttuu tai sitä ei sovelleta riittävästi, julkiset organisaatiot ovat heikkoja ja läpinäkyvyyttä on hyvin vähän. Julkisrahoitteiset portaalit, kuten Business Anti-Corruption portaalit, sisältävät ilmaista ja yksityiskohtaista tietoa eri maiden tilanteesta³⁰.

Toimialariski

Joitakin toimialoja pidetään alttiimpina korruptiolle kuin toisia. Kuten aiemmin todettiin, Suomessa merkittävimmät korruption riskialueet ovat toimialoilla, jotka liittyvät julkisiin hankintoihin sekä yhdyskuntasuunnitteluun. OECD:n mukaan kansainvälisessä liiketoiminnassa taas korruptiorikkomuksia on eniten kaivannaisteollisuudessa, rakennusteollisuudessa, kuljetus- ja varastointialalla, tietoliikenteessä ja tuotantoteollisuudessa.³¹

Liikekumppaniriski

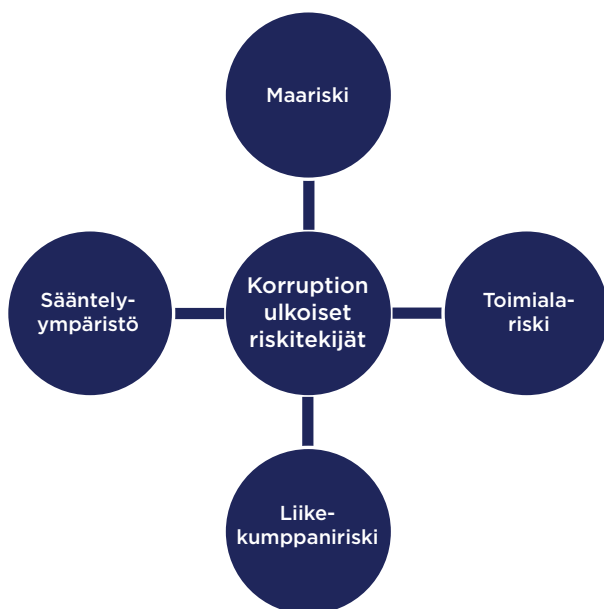
Liikekumppanuudet, kuten yhteisyritykset, konsortiot, edustajat, välittäjät, alihankkijat ja muut kolmannet osapuolet, ovat riskitekijä, koska tällaisissa kumppanuuksissa päätäntävalta etäännytyy yrityksestä.

³⁰ Business Anti-Corruption Portal, <https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/>.

³¹ OECD: Inventory of OECD Integrity and Anti-Corruption Related Data, http://www.oecd.org/cleangovbiz/Inventory_of_Integrity_and_Anti-Corruption_Related_Data.pdf. Viitattu 12.8.2019.

Sääntely-ympäristö

Toimiminen voimakkaasti säännellyllä alalla, jossa tarvitaan hallituksen tai muiden viranomaisten lupia, voi aiheuttaa korruption riskin joissakin maissa. Tällaisia aloja voivat olla esimerkiksi öljy- ja kaasu, kaivannaiset, energian tuotanto ja siirto tai lääke- ja terveydenhuolto.

Kuva 2. Korruption ulkoisia riskitekijöitä

Mitkä ovat korruption liittyvät sisäiset riskitekijät?

Yrityksen rakenne

Yrityksen rakenne ja siihen liittyvät osapuolet on hyvä selvittää tarkasti, jotta saadaan selkeä kuva yrityksen osakkeenomistajista sekä yritykseen liittyvistä henkilöistä ja ryhmistä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä tytäryhtiöihin tai muihin tahoihin, jotka eivät toimi suoraan yrityksen johdon alaisina tai joiden määräysvalta on jaettu.

Yrityksen organisaatio

Onko yrityksen organisaatio keskitetty vai hajautettu? Onko yrityksellä haarakonttoreita? Jos konsernin osat sijaitsevat Suomen ulkopuolella tai niiden raportointivelvollisuus on rajoitettu, riski on suurempi.

Johto ja hallintotapa

Jos yrityksen johto ja/tai hallintoelimet sijaitsevat Suomen ulkopuolella, on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota korruptiontorjuntakäytäntöihin.

Aiempia valituksia, riitoja ja ulkoisia tutkimuksia

Jos yrityksellä on nykyisiä tai aiempia juridisia ongelmia, niiden vaikutus ja toistuminen on analysoitava (yhtiön sisäisten tai sen ulkopuolisten lakiasiantuntijoiden tuella).

Kuva 3. Sisäisen korruption riskitekijöitä

Tärkeimpien riskitekijöiden arvioinnin jälkeen on arvioitava näiden riskien toteutumisen todennäköisyys ja mahdolliset seuraukset. Näin on mahdollista määrittää ja toteuttaa asianmukaiset riskiä rajoittavat toimet ja seurata niiden toimivuutta.

Tapa, jolla yritys hallitsee tunnistettuja riskejä ja vähentää niitä, riippuu yrityksen rakenteesta ja organisaatiosta. Riskin mukaan voidaan valita keskitetty tai hajautettu lähestymistapa. On kuitenkin aina suositeltavaa, että johto hallitsee kolmansia osapuolia, joiden kanssa yritys on tekemisissä. Johdon on seurattava näiden kolmansien osapuolten henkilöllisyyttä, niiden sitouttamisen ehtoja ja niille maksettuja summia.

Johdolla on oltava käytössään tarvittavat välineet korruptionvastaisten toimien valvontaa varten, mukaan lukien toimintasäännöt (katso seuraava osio), menettelytapojen tiukka sisäinen valvonta ja hyvin järjestetty ilmoitusjärjestelmä.

2.5 Toimintaohjeiden laatiminen

Yrityksen toimintaohjeet ovat asiakirja, jossa määritellään yrityksen itsesääntelyn standardit. Yritys voi käyttää toimintaohjeista muutamakin nimitystä, esimerkiksi ”eettinen ohjeisto” tai ”yrityksen arvot”, mutta se ei vaikuta asiakirjan merkitykseen, sillä olennaista on asiakirjan sisältö, ei nimi. Yrityksellä voi olla toimintaohjeet sisäiseen toimintaan ja toimintaohjeet, joita se pyytää kolmansia osapuolia, kuten toimittajia noudattamaan.

Toimintaohjeet ovat selkäranka, joka ilmentää hallituksen ja johdon sitoutumista eettiseen toimintaan. Lisäksi toimintaohjeet sisältävät yrityksen tärkeimpien sidosryhmien suosituksia. Toimintaohjeiden tarkoitus on olla jatkuvasti kehittyvä säännöstö, joka kohdistaa työntekijöiden, edustajien ja kolmansien osapuolten huomion oikeisiin asioihin ja toimii ohjenuorana päivittäisissä työtehtävissä. Toimintaohjeiden tarkoitus ei ole toimia pakottavana välineenä.

Koska tämä opas käsittelee korruptiontorjuntaa, tässä ei käsitellä muita seikkoja, joita toimintaohjeisiin voi sisältyä (näitä muita seikkoja kuvataan oppaan kappaleessa 2.2).

Toimintaohjeissa eettisen liiketoiminnan lähtökohtana on yrityksen toimintamaan lakien ja määräysten sekä YK:n, OECD:n ja ILO:n standardien noudattaminen erityisesti korruptiontorjunnassa, kilpailussa ja työsuhteissa. Lainvastaisella toiminnalla voi olla vakavia seurauksia yrityksille ja niiden työntekijöille. Siksi on tärkeää, että yritykset tuntevat säädökset riittävän tarkasti, jotta voivat noudattaa niitä.

Ohjeita toimintaohjeiden laatimiseen

- noudata aina Suomen lakeja sekä ulkomailla toimiessa lisäksi kohdemaan paikallisia lakeja (kaikkialla mihin yrityksen toiminta ulottuu)
- rehelliset ja kunnialliset liiketoimintatavat
- nollatoleranssi korruption suhteen.

Jotta yritys voisi vilpittömästi sitoutua toimintaohjeisiin, niiden laatimiseen pitäisi osallistua henkilöstöä kaikilta osastoilta, ja laatijoiden tulisi edustaa eri ammatteja, kulttuureita ja koulutustasoja.

Toimintaohjeiden laatiminen on yrityksen hallituksen vastuulla, ja hallituksen on myös vahvistettava ne. Laatimisprosessin aikana lakiosaston ja henkilöstöhallinnon on tehtävä useita päätöksiä, jotka usein liittyvät henkilöstön näkökantojen eroavuuksiin – tytäryhtiöiden joh-

tajat, markkinointijohtajat, sisäiset auditoijat, kirjanpitäjät, talousjohtajat ja muut yrityksen riippumattomuuteen päivittäin vaikuttavat henkilöt voivat olla joistakin asioista eri mieltä.

Toimintaohjeet heijastavat yrityksen identiteettiä, eikä niiden luonnostelua pitäisi antaa ulkoisten asiantuntijoiden tehtäväksi, mikäli nämä eivät tunne yrityksen kulttuuria. Joskus yrityksen kannattaa kuitenkin kysyä neuvoja esimerkiksi toimialan keskusliitolta, toimialajärjestöltä tai samalla toimialalla toimivalta kumppanilta tai muulta liikekumppanilta.

Kysymyksiä, joita työntekijöiden kannattaa kysyä itseltään arveluttavissa tilanteissa

- Onko tämä laillista?
- Onko tämä eettistä?
- Onko tämä linjassa eettisen toimintaohjelman kanssa?
- Muodostaako toimintani esimerkin?
- Haluaisinko tämän tulevan julki mediassa?
- Voinko kysyä neuvoa joltakulta muulta?
- Mitä perheeni, ystäväni ja kollegani ajattelisivat tästä?

Jos työntekijälle herää epäily siitä, että kaikki ei ole kunnossa, tällöin on aina syytä ottaa asia esille ja keskustella esimiehen, työpaikan luottamusmiehen tai muun vastaavan henkilön kanssa.

2.5.1 Kaiken korruption torjuminen

Toimintasäännöissä on kerrottava selvästi, että kaikki suorat ja epäsuorat korruption muodot ja epäasialliset vaikutuskeinot on kielletty kaikilta yrityksen työntekijöiltä. Tämä pätee erityisesti seuraavissa tilanteissa:

Suhteet virkamiehiin

Yrityksen liiketoiminta voi edellyttää suhteiden luomista virkamiehiin tai valtionhallinnon edustajiin, niin kotimaassa kuin ulkomailla. Suhteissa virkamiehiin ei tule kuitenkaan käyttää epäasiallisia vaikutuskeinoja, joilla pyritään suosintaan ja yksityiseen etuun yleisen edun sijaan. Epäasialliset vaikutuskeinot voivat liittyä esimerkiksi runsaaseen kestitsemiseen, riippuvuuksien luomiseen kiitollisuudenvelan kautta tai erilaisten etuuksien tarjoamiseen virkamiehelle tai tämän lähipiirille.

On myös hyvä huomata, että tietyissä tilanteissa julkisomisteisten yritysten työntekijät voidaan tulkita virkamiehiksi, jos työntekijät käyttävät julkista valtaa.

Suhteet asiakkaisiin ja toimittajiin

Yrityksen suhde asiakkaisiin ja toimittajiin on äärimmäisen tärkeä. Jokaisen asiakas- ja toimittajasuhteen osalta on varmistettava, ettei se ole ristiriidassa yrityksen toimintasääntöjen kanssa. Toimittajasuhteista vastaavan henkilön on pidettävä jokaisen toimitussopimuksen tekemisen ehtona sitoutumista toimintasääntöihin.

Lahjat ja kestitys

Vaikka lahjoilla ja kestityksellä ilmaistaan usein kohteliaisuutta ja vieraanvaraisuutta sekä toivotetaan vieraat tervetulleeksi, niitä voidaan käyttää myös korruption välineinä. Siksi jossakin maassa itsestään selvänä pidetty kestitys saattaa jossakin toisessa maassa olla laitonta.

Lahjat ovat annettuja tavaroita tai joskus rahaa. Liikemaailmassa lahjoja annetaan asiakkaille tai liikekumppaneille sitoutumisen vahvistamiseksi.

Jos lahja on sosiaalisiin normeihin ja tapoihin nähden kohtuuttoman suuri, se saattaa olla korruptiota jonka tarkoituksena on saada aikaan moraalinen velvoite vastavuoroisesta palveluksesta. Säännölliset ja runsaat lahjat luovat ilmapiirin, jossa lahjojen vastaanottajan on helppo suosia päätöksissään lahjojen antajaa.

Kestitys tarkoittaa vieraiden viihdyttämistä tarjoamalla heille esimerkiksi illallista tai liput urheilu- tai kulttuuritapahtumaan, kenties jopa matka- ja majoituskustannusten maksamista. Ylenmääräinen kestitys voi niin ikään olla korruptiota.

Neljä lahjoihin ja kestitykseen liittyvää peruseriaatetta

- Työntekijät eivät saa vastaanottaa eivätkä antaa lahjoja tilanteissa, joissa lahja voisi vaikuttaa vastaanottajan harkintakykyyn tai päätöksentekoon tai lahjasta voisi syntyä tällainen vaikutelma.
- Työntekijät saavat vastaanottaa ja tarjota vain kohtuullisia aterioita ja tilanteeseen sopivia, arvoltaan symbolisia lahjoja. Yksikään työntekijä ei saa vastaanottaa eikä tarjota lahjaa, ateriaa tai kestitystä, jos hän epäilee, että sen taustalla on yritys vaikuttaa suhteeseen.
- Yrityksen on määriteltävä esimerkiksi eettisessä toimintaohjeessaan, mitä kohtuullisuudella tarkoitetaan.
- Ennen lahjan vastaanottamista tai tarjoamista työntekijän on arvioitava tilanne ja keskusteltava asiasta yrityksen sisällä.

Useissa maissa on tiukat säännöt siitä, minkä verran kestitystä virkamiesten sallitaan ottaa vastaan. Yritysten on otettava selvää näistä säännöistä.

Jotta näiden periaatteiden soveltaminen olisi helppoa, eettisissä toimintaohjeissa on siis määriteltävä mahdollisimman konkreettiset säännöt lahjoista ja kestityksestä. Selkeyden vuoksi näille on hyvä asettaa euromääräiset rajat. Muuten määrittely jää yksittäisen työntekijän harjittavaksi ja käytäntö voi muodostua kirjavaksi.

Eturistiriidat ja kaksoisroolit

Eturistiriidat ja kaksoisroolit ovat korruption muotoja, jotka ilmenevät tilanteissa, joissa yksi tai useampi henkilö saa etua päättävävaltansa käytöstä, koituipa tämä etu henkilölle itselleen tai hänen lähisukulaiselleen tai ystävälleen. Tällaista korruptiota ilmenee erittäin usein lähisukulaisten tai ystävien rekrytoinnissa tai heidän suosimisessaan tavaroiden ja palveluiden tuottajaa valittaessa. Suosiminen tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että yritys valitsee rekrytoitavan henkilön tai toimittajan, joka ei ole paras hakija tai tarjoaja. Suosiminen ei siis ole yrityksen edun mukaista. Kaksoisroolissa taas sama henkilö on päätöksentekijänä ja hyödyn saajana eri organisaatioissa, joiden välillä on valvontaa tai hankintaa. Kaksoisroolissa olevan henkilön tulisi tunnistaa tilanteet, joissa voi syntyä eturistiriita tai vaikutelma eturistiriidasta ja pidättäytyä osallistumasta tuolloin päätöksentekoon.

Kansainvälisen kauppakamarin korruptiontorjuntaohjeiden³² mukaan yritysten on seurattava ja säädeltävä todellisia tai mahdollisia eturistiriitoja tai eturistiriidalta näyttäviä tilanteita, joissa osallisena on yrityksen johtaja, toimihenkilö, työntekijä tai edustaja. Ohjeissa myös kielletään hyödyn ottaminen muiden tahojen eturistiriidoista. Kaksoisroolien osalta ohje toteaa, että jos aiemmin julkisessa virassa toimineen henkilön tuleva tehtävä tai työ yrityksessä liittyy suoraan tämän julkiseen toimeen, uuden tehtävän ja aiemman toimen välissä tulisi pitää kohtuullinen tauko.

Taloudellinen raportointi

Taloudellisen raportoinnin luotettavuus on olennainen osa yrityksen lainmukaista, rehellistä ja tehokasta hallintoa. Yrityksen velvollisuutena on varmistaa, että sen kirjanpito on luotettavaa ja täydellistä ja että se noudattaa sekä sovellettavia määräyksiä että yrityksen sisäisiä käytäntöjä. Suomessa myös pienempien yrityksen tulee valita tilintarkastaja, jos kaksi seuraavista raja-arvoista ylittyy: liikevaihto 200 000 euroa, tase 100 000 ja henkilöstö keskimäärin yli 3. Tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa yhtiön kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto, ja mainita tilintarkastuskertomuksessa, mikäli olennaisia lainvastaisuuksia on ilmennyt.³³ Lisäksi mikäli tilintarkastaja tai kirjanpitäjä huomaa asiakkaallaan epäilyttäviä liiketoimia,

32 ICC (2011): ICC Rules on Combating Corruption, <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2011/10/ICC-Rules-on-Combating-Corruption-2011.pdf>. Viitattu 5.4.2019.

33 Tilintarkastuslaki (1141/2015), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151141>. Viitattu 13.8.2019.

on heillä velvollisuus ilmoittaa niistä rahanpesun selvittelykeskukselle.³⁴ Yrityksen toimitusjohtajalla on puolestaan lainmukainen vastuu kirjanpidon oikeellisuudesta ja yrityksen hallituksella vuorostaan sen valvonnasta.³⁵

Vastuu taloudellisen raportoinnin moitteettomuudesta koskee kuitenkin yrityksen jokaista työntekijää, ei pelkästään tilintarkastajia, taloushallinnon edustajia ja yritysjohtoa. Taloudellisen raportoinnin tarkkuus ja lainmukaisuus tukevat yrityksen mainetta ja luotettavuutta sekä auttavat yritystä täyttämään lakien ja määräysten vaatimukset.

Esimerkkejä tyypillisistä taloudelliseen raportointiin liittyvistä väärinkäytöksistä

- Työntekijä hakee ja saa korvauksia kuluista, jotka ovat aiheutuneet etuuden antamisesta virkamiehelle tai tämän lähipiirille.
- Työntekijä esittää laskuja, joista ei käy selkeästi ja yksiselitteisesti ilmi, mistä niillä veloitetaan.
- Työntekijä siirtää väärennetyillä tai ylimitoitetuilla laskuilla yrityksen varoja yrityksen ulkopuolisille tileille.
- Työntekijä on käyttänyt ulkopuoliseen kestitsemiseen poikkeuksellisen paljon rahaa.
- Taloudellisesta raportoinnista puuttuu rahaa tai sitä on tullut lisää ilman, että työntekijä on ilmoittanut tai perustellut rahan alkuperän.

Kukaan työntekijä ei koskaan saa toimia petollisesti tai epärehellisesti yrityksen tai jonkin kolmannen osapuolen omaisuuteen, resursseihin, tileihin tai suhteisiin nähden. Väärinkäytösten ehkäisemisessä on keskeistä se, miten laskut hyväksytään. Yrityksen tulisi esimerkiksi miettiä, kuka valvoo ketäkin, miten laskut hyväksytään, kenellä on pääsy raportointijärjestelmiin, kuka sulkee käyttäjäoikeudet työntekijän siirryttyä toiseen organisaatioon ja kuka voi tehdä raportointijärjestelmässä muutoksia toimittajien tilinumeroihin. Moni riski vältetään sillä, että kukaan ei pääse toimimaan yksin.³⁶ Työntekijöiden velvollisuutena on antaa mahdollisimman tarkkoja ja täydellisiä tietoja toimistaan ja viestinnästään. Erehtyminen on toisaalta

34 Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444>. Viitattu 13.8.2019.

35 Osakeyhtiölaki (624/2006), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624>. Viitattu 13.8.2019.

36 Profiitti (2/2019): Forensiikan Charlien enkelit, <https://www.suomentilintarkastajat.fi/julkaisut/profiitti-talous-tilintarkastus-lehti>. Viitattu 13.8.2019.

inhimillistä, joten toimintasääntöjen rikkomukseksi on katsottava vain tahalliset teot, joiden tarkoituksena on hämärtää tapahtumia tai kirjata ne virheellisesti tai väärentää kirjanpitoa.

2.5.2 Toimintasääntöjen rikkomustapausten käsitteleminen

Epäeettistä tai laitonta toimintaa havainneen tai epäilevän johtajan tai työntekijän on voitava ilmoittaa asiasta esimiehelleen tai kysyä neuvoa ilman moitteiden tai rangaistuksen uhkaa. Siksi johtajan tai työntekijän on voitava ottaa yhteys välittömään esimieheensä, luottamaansa johtajaan taikka lakiosastoon tai henkilöstöhallintoon.

Tällaisen hyvässä uskossa tehdyn ilmoituksen on oltava rehellinen ja täsmällinen, ja se on tehtävä mahdollisimman pian. Siitä eteenpäin ongelman käsittely on yrityksen vastuulla, ja yrityksen on tehtävä tarvittavat toimet, jotta ongelma ei johtaisi lain rikkomiseen tai työntekijöiden terveyden ja turvallisuuden vaarantumiseen tai vahingoittaisi yrityksen mainetta. On hyvä myös huomata, että ilmoittajansuojaan ja ilmoittamiskanaviin on tulossa uutta sääntelyä (ks. sivu 14).

Kurinpitotoimet

Toimintasäännöissä on määrättävä selkeästi, että jokaisen yrityksessä työskentelevän henkilön, niin johtajien, esimiesten kuin työntekijöiden, on noudatettava toimintaohjeita ja niiden rikkominen voi johtaa rangaistusmenettelyyn. Säännöissä on myös tärkeää määrätä yksiselitteisesti, että tässä asiassa ei tehdä poikkeuksia eikä myönnetä etuoikeuksia tai vastuuvapauksia.

Jos jotakin toimintasäännön määräystä rikotaan, johdon tehtävänä on käyttää asiamukaisia, oikeasuhtaisia ja varoittavia kurinpitotoimia ja korjattava tilanne. Jos rikkomuksia havaitaan toistuvasti, on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin toistuvuuden estämiseksi. Toimintasääntöjen vakavista ja toistuvista rikkomisista, jotka voivat vakavasti vahingoittaa yrityksen mainetta, voidaan rangaista lopettamalla rikkomuksiin suoraan syyllistyneen henkilön työsuhde sekä hänen välittömän esimiehensä työsuhde.

2.5.3 Johtamisen menettelyt

Säännöllinen sisäinen viestintä

Yrityksessä on säännöllisesti tiedotettava, että yrityksessä on käytössä kirjallinen säännöstö etiikasta ja vaatimustenmukaisuudesta. Jokaisen yrityksessä työskentelevän on kyettävä kertomaan näiden sääntöjen ydinajatuksukset selkeästi ja yksinkertaisesti. ”Ei lahjontaa”, ”kilpailulainsäädäntöä on noudatettava”, ”asetta yrityksen edut omien etujesi edelle, kun teet ammattiisi liittyviä päätöksiä”, jne.

Toistuva tiedottaminen toimintasääntöjen sisällöstä tai säädöksissä tapahtuneista muutoksista on varma tapa pitää yllä tietoisuutta vaatimusten noudattamisen tärkeydestä vuoden ympäri. Erityisen tärkeää tämä on arkaluonteisissa tehtävissä toimivien osalta. Kertaus on opintojen äiti. Sääntöjä kertaamalla ilmennetään myös yrityksen jatkuvaa sitoutumista eettiseen toimintaan sekä yrityksen tapaa kannustaa työntekijöitä ja liikekumppaneita toimimaan eettisesti korkeatasoisella tavalla.

Koulutus ja tietämyksen levittäminen

Kouluttamalla työntekijöitään ja liikekumppaneitaan yritys suojelee itseään parhaiten korrup-tiolta ja muilta etiikkaan liittyviltä riskeiltä. Liiketoimintaa ja kansainvälistä kauppaa koskeva sääntely muuttuu yhä monimutkaisemmaksi, joten koulutus on paras tapa viestiä vaatimusten noudattamisen tärkeydestä henkilöstölle, liikekumppaneille ja muille yhteistyötahoille.

Koulutuksen myötä jokaisen osallistujan olisi ymmärrettävä yrityksen eettiset periaatteet ja vaatimustenmukaisuusohjelma sekä heidän oma vastuunsa niiden noudattamisessa. Lisäksi osallistujien on saatava riittävästi opastusta riskialttiissa tilanteissa toimimiseen. Tarkoituksena on sovittaa yhteen yrityksen liiketoiminta, toimintasäännöt ja lain määräykset.

Jotta koulutus olisi tehokasta, sen pitäisi sisältää todenmukaisia tilanteita, joissa koulutet-tavien olisi opittava toimimaan oikein. Kaikkia teoreettisia seikkoja on valotettava myös konkreettisesti todellisilla, kentältä peräisin olevilla esimerkeillä. Kun osallistujille lisäksi tarjotaan mahdollisuus keskustella avoimesti kokemuksistaan, koulutus toimii myös yrityksen riskinarvioinnin työkaluna ja auttaa tarvittaessa ottamaan käyttöön uusia toimintatapoja.

Liiketoimintaympäristöissä, joissa epäeettistä käytöstä pidetään normaalina, voi käytännön työelämässä olla ennakoitua vaikeampaa välttää ei-toivottua käytöstä. Nämä tilanteet voivat liittyä esimerkiksi lahjontaan, epäeettisten pyyntöjen tai kiristyksen vastustamiseen, salaisten tilien luomisesta kieltäytymiseen, epäilyttävien lahjojen ja kestityksen torjumiseen tai laitto-man poliittisen tuen antamisesta pidättäytymiseen. Konkreettisille esimerkeille rakennettu koulutus auttaa henkilöstöä toimimaan ohjeiden mukaisesti myös näissä tilanteissa.

Valvonta ja itsearviointi

Johdon tehtävänä on kertoa työntekijöille tai liikekumppaneille yrityksen toimintamaiden korrup-tiontorjuntalainsäädännöstä ja standardeista. Johdon velvollisuutena on myös varmis-taa, että yrityksen toimintatavat ovat näiden lakien ja standardien mukaisia. Johdon on myös valvottava toimintatapojen tehokkuutta.

Etiikasta ja vaatimustenmukaisuudesta vastaamaan nimetty henkilö raportoi esimiehille eri tilanteissa, varsinkin silloin kun yrityksen käytännöt muuttuvat tai kun on tarvetta seurata niiden toteuttamista. Näiden tehtävien vaikutus ja kuormittavuus ovat riippuvaisia tehtävän vastuusta ja sen käytössä olevien resurssien määrästä.

Sopiva yhdistelmä valvontaa ja säännöllistä itsearviointia rakentaa ja vahvistaa luottamusta etiikka- ja vaatimustenmukaisuusohjelmaan.

2.5.4 Yrityksen kolmansien osapuolten valvonta

Edustajat, välittäjät ja muut kolmannet osapuolet

Yrityksen kolmannet osapuolet ovat tahoja, jotka toimittavat yrityksille tavaroita tai palveluita. Esimerkkejä näistä ovat edustajat, liiketoiminnan kehityskonsultit, kauppaedustajat, monialakonsultit, jälleenmyyjät, alihankkijat, franchising-yrittäjät, juristit, kirjanpitäjät, tavaroiden tai materiaalien toimittajat, kumppanit, joiden kanssa yritys on muodostanut tiimin, yhteisyrityksessä toimivat yhteisyrittäjät, jne. Kolmannet osapuolet saattavat toimia yrityksen nimissä markkinointi-, myynti- tai sopimusneuvottelutehtävissä taikka lisenssin tai muiden lupien hakemiseen liittyvissä tehtävissä tai missä tahansa muussa yritystä hyödyttävässä tehtävässä. Kolmannet osapuolet voivat myös toimia alihankkijana toimitusketjussa.

Kaikki nämä kolmannet osapuolet muodostavat riskin yrityksissä. Kolmannen osapuolen muodostama riski voi johtua siitä, että osapuoli tai hänen lähisukulaisensa edustavat valtionhallintoa tai että hänellä on siteitä julkisiin yrityksiin tai vastaaviin laitoksiin. Muita riskejä voivat olla osapuolten väliseen suhteeseen liittyvät riskit ja tavat, joilla kolmas osapuoli pitää yhteyttä edellä mainittuihin tahoihin.

Yrityksen ja sen edustajien välinen sopimus määrittää yleensä yrityksen vastuulliseksi edustajiensa toimista näiden toimiessa yrityksen puolesta. Lisäksi ylikansallisen korruption kieltävät normit ulottavat vastuun myös muihin henkilöihin, erityisesti palveluntuottajiin. Oikeudellisia riskejä voi rajoittaa pääasiassa ennaltaehkäisevillä toimilla ja tunnistamalla liikekumppanien tekemät vilpilliset maksut.

Riskikartoitus

Riskikartoitus (eli ”asianmukainen huolellisuus” tai ”due diligence”) on usein vaikea ottaa käyttöön, koska menetelmä koetaan byrokratian lisääntymisenä. Myös yrityksen kanssa toimivat tahot saattavat tästä syystä vastustaa kartoitusta, vaikka ymmärtäisivätkin sen tärkeyden ja haluaisivat tehdä yhteistyötä.

Siksi on tärkeää, että jokaisella kartoituksen vaiheella on selvät tavoitteet. Yrityksen on tärkeää kyetä näyttämään kolmansille osapuolille, joilla voi olla erilainen kulttuuritausta ja/tai korkea asema, että tämä asianmukainen huolellisuus on yrityksen tavanomainen menettelytapa, eikä epäluottamuksen osoitus.

Kartoituksen on oltava joustava ja suhteessa riskiin, joka vallitsee yrityksen tai kolmannen osapuolen toiminta-alueella, yhteistyösuhteiden laadussa tai toiminnassa. Tavoitteena on kyetä osoittamaan, että yritys on kiinnittänyt huomiota kaikkiin osapuolten välisessä suhteessa esiintyviin korruptioriskeihin ja että yritys on tehnyt kohtuulliset toimet näiden riskien hallitsemiseksi ja poistamiseksi.

Kartoitusta tekevä henkilö on yrityksessä useimmiten henkilö, joka on ensikosketuksissa kolmannen osapuoleen ja voi vastata seuraaviin kysymyksiin:

- Mihin yrityksen tarpeeseen tämä kolmas osapuoli vastaa?
- Miten osapuoli tunnistettiin?
- Mitä kaupallista ja teknistä osaamista osapuolella on?
- Mikä on osapuolelle maksettavan korvauksen muodon ja määrän kaupallinen peruste?

Tärkeitä asiakirjoja, jotka kartoitusta tekevä henkilö kerää:

Kaupalliset tiedot: kopiot kaikista vastaanotetuista asiakirjoista, mukaan lukien tarvittavat rekisteröintitodistukset.

Tiedot omistajista: onko yrityksen osakkeenomistajien tai johtajien joukossa virkamiestä tai jotakuta muuta vastaavaa tahoa?

Vaatimustenmukaisuustiedot: toimintasäännöt, sertifikaatit tai muut vastaavat asiakirjat.

Riskikartoituksen tärkeimmät toimet

- Tee mahdollisimman tarkka tiedonhankinta. Pyri täydentämään puuttuvat tiedot.
- Tutki, onko tiedossa ristiriitaisuuksia.
- Tarkasta, että kolmas osapuoli ja sen ylin johto ja osakkeenomistajat eivät ole pakotelistalla³⁷ eivätkä löydy menneitä tai nykyisiä riitoja koskevista tietokannoista.
- Varmista, että sopimus on maan lainsäädännön vaatimusten mukainen.
- Kysy tarvittaessa neuvoa muilta asiantuntijoilta, asiakkailta tai yrityksiltä.
- Sisällytä sopimukseen lausekkeet vaatimustenmukaisuudesta ja etiikasta sekä maksuehdoista.

37 Kansainvälisillä pakotteilla tarkoitetaan taloudellisen tai kaupallisen yhteistyön sekä esimerkiksi liikenne- ja viestintäyhteyksien tai diplomaattisten suhteiden rajoittamista tai keskeyttämistä tietyn valtion tai tiettyjen ryhmien kanssa. Myös yksittäiset henkilöt voivat olla pakotelistalla. Pakotteiden keinovalikoimaan kuuluvat muun muassa vienti- ja tuontirajoitukset, finanssipakotteet sekä matkustusrajoitukset. Ks. lisätietoja ulkoministeriön verkkosivuilta: <https://um.fi/pakotteet>. Viitattu 2.4.2019.

Näitä tietoja täydennetään selvityksellä. Selvityksen voi tehdä yksi henkilö tai yrityksen työntekijöistä koottu tiimi. Jos selvityksen tekee yksi henkilö, on hyvä miettiä etukäteen, miten hänen riippumattomuutensa varmistetaan. Selvitettävät tiedot ovat seuraavat:

- kolmannen osapuolen ja yrityksen väliset aiemmat suhteet (varsinkin muiden mahdollisten sopimusten laajuus, kaikki aiemmin kolmannelle osapuolelle maksetut maksut ja niiden kokonaissumma kaikista sopimuksista, joita osapuolella on yrityksen kanssa)
- kolmannen osapuolen tausta ja maine
- kolmannelle osapuolelle maksettavaksi suunniteltua korvausta on verrattava yrityksen sisäisiin ohjeisiin ja mahdollisiin saatavilla oleviin ulkoisiin lähteisiin.

Riskikartoituksen tärkeimmät toimet

Kolmas osapuoli voi myös tehdä oman osansa kartoituksessa täyttämällä kyselylomakkeen ja toimittamalla asiakirjoja, vakuutuksia ja takuita itsestään ja liiketoimintatavoistaan ja näin sitoutua toimimaan asianmukaisesti jatkossa:

- perustiedot kolmannelle osapuolelta ja sen pätevyyksistä (esimerkiksi ylin johto, toimittajat, henkilökunta, tuoteperheet sekä toiminnan luonne ja historia)
- omistukset ja muut osuudet (esimerkiksi muut yritykset, jotka ovat kolmannen osapuolen sidosyrityksiä tai kyseisen kolmannen osapuolen omistuksessa, määräysvallassa tai edustuksessa)
- oikeudellinen asema (esimerkiksi tiedot siitä, että kolmannen osapuolen omistajat, johtajat tai työntekijät ovat tai ovat olleet virkamiehiä)
- muut sidokset virkamiehiin (esimerkiksi sukulaisuus tai muut suhteet)
- taloudelliset tiedot
- nykyiset tai aiemmat oikeustoimet, jotka liittyvät kolmannen osapuolen toimintaan
- tiedot nykyisistä tai aiemmista oikeudellisista tutkimuksista, rangaistuksista, kielloista tai tuomioista, jotka on langetettu paikallisen tai ulkomaisen rikoslain nojalla korruptioon, rahanpesuun tai yrityslainsäädännön rikkomiseen liittyvistä teoista
- liiketoimintareferenssit (tämän suhteen on otettava huomioon mahdolliset paikallisen lainsäädännön asettamat rajoitukset, esimerkiksi kolmannen osapuolen työntekijöitä koskevien tietojen luottamuksellisuus).

Yritykset voivat myös kerätä tietoja muista ulkoisista lähteistä esimerkiksi seuraavasti:

- ottamalla yhteyden kolmannen osapuolen suosittelijoihin (esimerkiksi pankkeihin ja liikekumppaneihin)
- tutkimalla paikallisten tiedotusvälineiden juttuja ja julkisesti saatavilla olevia tietolähteitä, lähdekritiikki huomioon ottaen
- tutkimalla verkossa olevia tietokantoja tai pyytämällä raportteja riippumattomilta yrityksiltä, jotka kokoavat taloustietoja ja muita tietoja yrityksistä

- tutkimalla viranomaisten ylläpitämiä tietokantoja ja etsimällä niistä sanktioiden kohteina olevia osapuolia
- palkkaamalla ennakkotarkastuksiin erikoistuneen yrityksen
- pyytämällä paikallista lakiasiantuntijaa kertomaan, onko yrityksen ja kolmannen osapuolen välinen sopimus paikallisen lainsäädännön mukainen ja millaiset ehdot sopimuksessa tarvitaan
- keräämällä tietoja riippumattomista lähteistä ja tarkastamalla ne.

2.5.5 Liikekumppanuussuhteen ehtojen hallinta

Liikekumppanien välisen sopimuksen allekirjoittaminen muodostaa kirjallisen sitoumuksen, jolla kumppani muun muassa vahvistaa sitoutumisensa voimassa olevien korruptiontorjuntalakien³⁸ ja yrityksen toimintasääntöjen noudattamiseen koko sopimuskauden ajan. Allekirjoittamalla sopimuksen kumppani myös vahvistaa, ettei ole koskaan harjoittanut sopimuksen ehtojen kanssa ristiriidassa olevaa toimintaa.

Allekirjoitettu sopimus ei ole pelkkä hallinnollinen muodollisuus (jos esimerkiksi kumppani suhtautuu sopimuksen ehtoihin torjuvasti, se on itsessään varoitusmerkki), vaan se antaa suojaa riitatapauksissa ja toimii perustana rikkomustapauksissa tehtäville toimille, esimerkiksi maksujen pysäyttämiseksi, sopimuksen irtisanomiselle, viranomaisille tehtävälle ilmoitukselle, jne.

Korruptiontorjuntalauseke

Vaikka kumppaniehdokkaan referenssit olisi tarkastettu, sopimussuhteen jatkuvuus on turvattava. Korruptiontorjuntalausekkeen sisällyttäminen auttaa suojaamaan yrityksen integriteettiä ja varmistaa, että sopimuksen toimeenpanossa ei ilmene korruptiota tai muuta vilpillistä toimintaa, josta yritystä voitaisiin pitää edes epäsuorasti vastuullisena.

Tässä kohdassa neuvotteluita on suositeltavaa käyttää puolueetonta lauseketta, jonka on kehittänyt kansainvälinen kauppakamari (ICC). Lauseke on nimeltään ICC:n korruptiontorjuntalauseke³⁹.

Tämän oppaan liitteessä on konkreettinen esimerkki korruptiontorjuntalausekkeesta, jonka voi sisällyttää sopimukseen.

38 Kansalliset lait Suomessa: <https://korruptiontorjunta.fi/kansalliset-lait>. Viitattu 1.4.2019.

39 ICC (2012), ICC Anti-Corruption Clause. Saatavana osoitteessa <https://iccwbo.org/publication/icc-anti-corruption-clause/>

ICC:n korruptiontorjuntalauseke

KAKSI KULMAKIVEÄ

1. Osapuolten selkeästi ilmaistu sitoutuminen korruptiontorjuntaan sopimussuhteessaan.
2. Halu saada aikaan molemminpuolinen luottamus koko sopimuskauden ajaksi ja näin estää sopimusrikkomukset.

KOLME VAIHTOEHTOA

Vaihtoehto 1:

Tiiviissä muodossa oleva lauseke, joka viittaa Kansainvälisen kauppakamarin korruptiontorjuntaohjeiden osaan I (2011)⁴⁰, jossa kerrotaan syyt korruption kieltämiselle.

Vaihtoehto 2:

Sopimukseen sisällytetään Kansainvälisen kauppakamarin korruptiontorjuntaohjeiden osan II (2011) koko teksti, mikä tekee osapuolten sitoutumisesta hyvin yksiselitteisen ja on siksi paras vaihtoehto pitkäaikaisiin ja monimutkaisiin sopimuksiin.

Vaihtoehto 3:

Tämä vaihtoehto perustuu toisenlaiseen sitoutumiseen. Osapuolet ilmoittavat, että he ovat käynnistäneet (tai aikeissa käynnistää) Kansainvälisen kauppakamarin korruptiontorjuntaohjeiden (2011) mukaisen korruptiontorjuntaohjelman yrityksessään.

2.6 Tiedottaminen yritykselle, asiakkaille ja sidosryhmille

Viestintä yrityksen sisällä

Pelkkä eettisen toimintaohjelman käyttöönotto ei riitä yrityksen kulttuurin muuttamiseen. Johto saattaa alkaa luottaa siihen, että eettisen toimintaohjelman olemassaolo yksistään riittää muuttamaan työntekijöiden asenteita tarvittavalla tavalla. Vaikka toimintaohjelma on tärkeä, se tarvitsee tuekseen sisäistä viestintää ja henkilöstöhallinnon toimenpiteitä. Siirtyminen eettisiin liiketoimintatapoihin parantaa pitkällä aikavälillä yrityksen tulevaisuudennäkymiä ja lisää sen henkilöstön osaamistasoa.

40 ICC (2011), Kansainvälisen kauppakamarin korruptiontorjuntaohjeet.

Viestintä asiakkaille

Joskus yritykset saattavat pelätä asiakaskatoa, jos yritys tiedottaa asiakkailleen uudesta eettisestä toimintaohjelmasta ja sen mahdollisesti aiheuttamista seurauksista aiemmin tehdyille järjestelyille. On mahdollista, että jos tärkeä neuvotteluprosessi on kesken, yrityksen neuvotteluasema saattaa heiketä. Vaikka voi tuntua järkevältä odottaa oikeaa hetkeä, käytännön kokemukset osoittavat, että jos yrityksen tuotteet ovat riittävän ainutlaatuisia ja liikesuhde otetaan vakavasti, useimmat asiakkaat pysyvät yrityksen asiakkaina.

Tavoitteena on pitäytyä lujasti uusissa toimintasäännöissä, mutta toimia kohteliaasti ja pitäämään kaikki asiakkaat, vaikka tiettyjä järjestelyjä olisikin tehty.

Jos asiakas on hyötynyt järjestelyistä, joita yrityksen uudet toimintasäännöt ja vaatimustenmuokausohjelma eivät enää salli, tämä on viestittävä asiakkaan kanssa käytävissä neuvotteluissa selkeästi. Neuvotteluiden tavoitteena on löytää ratkaisu, jolla asiakasta ei nolata, kun tälle korostetaan, että tietyt aiemmat järjestelyt eivät enää ole mahdollisia. ”Yritys haluaa jatkaa kaupankäyntiä kanssanne ja antaa teidän olla kilpailukykyinen, mutta lahjuksia ei enää hyväksytä”. Mitään neuvotteluja lahjusten pienentämisestä tai järjestelyiden supistamisesta tai vähentämisestä ei saa käydä.

Siirryttäessä eettisesti kestävään toimintatapaan voi olla myös hyvä käyttää apuna lakiasiantuntijoita, jotta yrityksen ja asiakkaiden välisten nykyisten sopimusten vaatimustenmukaisuus voidaan varmistaa. Aiemmat järjestelyt eivät saa estää uusia ja terveitä liikesuhteita.

Viestintä suurelle yleisölle ja sidosryhmille

Onnistuneet korruptiontorjuntatoimet kannattaa julkistaa ja viestiä suurelle yleisölle ja sidosryhmille.

Toimiva viestintä ulospäin vahvistaa luottamusta yrityksen etiikkaan ja vaatimustenmukaisuuteen.

On myös suositeltavaa, että yrityksen korruptiontorjuntaohjeet ovat linjassa yrityksen muiden vastuullisuustoimien kanssa.

Yrityksen yleistasoinen viesti korruptiontorjuntaohjeiden käyttöönottamiseen on, että yrityksen johto haluaa yrityksen olevan luotettava, vakaa ja pitkäaikainen kumppani.

2.7 Ohjelman tehokkuus on varmistettava säännöllisesti

Tunnistetut ja arvioidut eettistä toimintaa ja vaatimustenmukaisuutta uhkaavat riskit, jotka on kenties havaittu yrityksen yleisessä arvioinnissa, pitävät varmasti paikkansa arviointihetkellä. Vuoden kuluttua riskit ovat voineet muuttua. Vielä ikävämpi mahdollisuus on, että jokin väärin arvioitu riski muodostaakin nyt uhkan tai siitä aiheutuu todellinen ongelma.

Riskeihin vaikuttavat monet seikat:

- yrityksen toimintamaiden poliittinen tilanne voi muuttua, mikä johtaa yritystoiminnan etiikkaa säätelevän lainsäädännön kiristymiseen tai korruptioalttiimman toimintaympäristön kehittymiseen
- yrityksen toimiala muuttaa eettisiä standardejaan
- yritys on sitoutunut uusiin projekteihin tai päättänyt osallistua uusiin tarjouskilpailuihin
- myyntiverkoston on suojattava...

Yrityksen etiikka- ja vaatimustenmukaisuusohjelman tehokkuus voidaan taata kolmella tavalla:

1. Ensinnäkin ohjelma on katselmoitava säännöllisesti. Mitä epävakaampi ja arvaamattomampi yrityksen toimintaympäristö on, sitä suurempia ovat korruptioriskit. Tällöin etiikasta ja vaatimustenmukaisuudesta vastaavan henkilön on tehtävä enemmän töitä pitääkseen etiikka- ja vaatimustenmukaisuusohjelma ajan tasalla. Ohjelma on vähintään katselmoitava säännöllisesti tai kun toimintaympäristö muuttuu.
2. Toiseksi on tärkeää arvioida kaikkien yrityksessä tai sen ekosysteemissä tapahtuneiden muutosten vaikutus yrityksessä oleviin korruptioriskeihin. Uudet yrityksen toimintaa koskevat lait ja määräykset, uusien johtajien palkkaaminen, uudet osakkeenomistajat, laajentuminen uusille markkinoille tai uusien tehtävien perustaminen yritykseen on analysoitava myös yrityksen etiikka- ja vaatimustenmukaisuusohjelman näkökulmasta.
3. Kolmanneksi etiikka- ja vaatimustenmukaisuusrikkomuksia sisältävän rekisterin tiedoista on vedettävä johtopäätöksiä, etiikasta ja vaatimustenmukaisuudesta vastaavan henkilön on valvottava yrityksen menettelytapoja ja esimiesten on järjestettävä säännöllisiä itsearviointeja vaatimustenmukaisuuden täyttymisestä.

Mitä nyt?

3

Onneksi olkoon, olet selvinnyt oppaan loppuun! Olipa tässä aika paljon tietoa. Mitä nyt siis kannattaisi tehdä?

1

Tee yrityksesi puolesta julkinen sitoumus korruption vastaiseen toimintaan.
Sitouta siihen johto, henkilöstö sekä liiketoimintakumppanit
ja sitoudu siihen myös itse.

2

Tee riskikartoitus, mitkä korruptioon liittyvät riskit ovat olennaisia
juuri sinun yrityksesi liiketoiminnan kannalta.

3

Tee riskikartoituksen pohjalta eettinen toimintaohjelma.
Ohjelman tarkoituksena on estää, havaita ja reagoida. Julkaise ohjelma.

4

Kouluta henkilöstö ymmärtämään, mitä toimintaohjelma
tarkoittaa käytännössä arjen työssä, erilaisissa tilanteissa.

5

Luo luotettavaksi koettava ilmoituskanava, jota pitkin epäeettistä tai laitonta
toimintaa havainnut voi ilmoittaa asiasta, ilman pelkoa rankaisemisesta.
Käsittele saadut ilmoitukset asiallisesti.

6

Määrittele ja kerro, millaisiin toimiin yritys ryhtyy
havaituista toimintaohjeiden rikkomisesta.

7

Arvioi ja seuraa säännöllisesti, tarvitseeko ohjelmaa päivittää ja
tee päivitykset kaikkine edellisine askelineen tarvittaessa.

8

Hyödynnä tarvittaessa ulkopuolista osaamista.

ONGELMATILANTEET

Joskus hyvästä ennakoivasta valmistautumisesta huolimatta asiat voivat mennä pieleen. Tällöin on hyvä miettiä, keneen olla yhteydessä. Ulkomailla ota yhteys Suomen paikalliseen edustustoon maassa, jossa ongelma ilmenee. Myös kauppakamarista voi saada tärkeitä tietoja.

Jos haluat ilmoittaa petoksesta erityisesti Euroopan unionille, ota yhteys Euroopan petostentorjuntavirasto OLAFiin. OLAFilla on erityinen sivu petoksista ilmoittamista varten:

<https://ec.europa.eu/anti-fraud/olaf-and-you/report-fraud.fi>.

Jos haluat ilmoittaa Suomessa tapahtuvasta toiminnasta, ota yhteys seuraaviin tahoihin asian mukaan:

Viranomainen	Asia	Linkki
Poliisi	Epäilty korruptiohavainto	https://www.poliisi.fi/nettivinkki
Ulkoministeriö	Kehitysyhteistyövarojen väärinkäytösepäilyt	https://vaarinkayttoilmoitus.fi/#/?lang=fi
Kilpailu- ja kuluttajavirasto	Kartelli-, kilpailunrajoitus- ja laittomat suorahankintaepäilyt	https://kuti.kkv.fi/Kutiweb/Kilpailu/ilmoitus.aspx
Oikeusasiamies	Viranomaisia tai virkamiehiä koskevat korruptioilmoitukset	https://www.oikeusasiamies.fi/fi_FI/web/guest/kantelu-oikeusasiamiehelle

Hyviä tietolähteitä

- Oikeusministeriön verkkopalvelu <https://korruptiontorjunta.fi> tarjoaa tietoa ja työkaluja korruptiontorjuntaan.
- Global Compact: A Guide for Anti-Corruption Risk Assessment (2013): <https://www.unglobalcompact.org/library/411>
- Global Compact: Fighting Corruption in the Supply Chain: A Guide for Customers and Suppliers (2016), <https://www.unglobalcompact.org/library/153>
- Global Compact: Linking Human Rights and Anti-Corruption Compliance (2016) , <https://www.unglobalcompact.org/library/5011>
- ICC Anti-corruption Third Party Due Diligence: A Guide for Small- and Medium-sized Enterprises (2015), <https://iccwbo.org/publication/icc-anti-corruption-third-party-due-diligence>
- Kuntaliitto: Korruptio ja eettisyys, <https://www.kuntaliitto.fi/laki/kunnan-toimielimet-ja-johtaminen/korruptio-ja-eettisyys>
- OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan (2019), <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-421-1>
- RL 19.12.1889/39. 2019. Rikoslaki. Julkaisu Oikeusministeriön Finlex-palvelussa, osiossa Ajantasainen lainsäädäntö, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L16>
- Transparency International (2008): Business Principles for Countering Bribery – Small and medium enterprise (SME) edition, https://www.transparency.org/whatwedo/tools/business_principles_for_countering_bribery_sme_edition/1
- Valtiovarainministeriö: Arvot arjessa – virkamiehen etiikka (2005), <https://bit.ly/2m7qpAM>

Liite 1

Esimerkki korruptiontorjuntalausekkeesta

Kappale 1

Kumpikin Osapuoli vakuuttaa Sopimuksen voimaantulopäivänä, että Osapuoli taikka sen johtajat, toimihenkilöt tai työntekijät eivät ole tarjonneet, luvanneet, antaneet, valtuuttaneet, pyytäneet tai hyväksyneet mitään sopimatonta rahallista tai muuta etuutta (eivätkä vihjanneet, että he toimivat tai saattavat toimia näin joskus tulevaisuudessa) Sopimukseen liittyen ja että Osapuoli on tehnyt kohtuulliset toimet estääkseen alihankkijoitaan, edustajiaan tai muita kolmansia osapuolia, joihin Osapuolella on määräysvalta tai määräävä vaikutus, tekemästä niin.

Kappale 2

Osapuolet sitoutuvat Sopimuksen myötä ja sen koko voimassaolon ajan noudattamaan seuraavia määräyksiä ja varmistamaan kohtuullisin toimin, että myös heidän alihankkijansa, edustajansa tai muut kolmannet osapuolet, joihin Osapuolella on määräysvalta tai määräävä vaikutus, noudattavat seuraavaa:

Kappale 2.1

Osapuolet kieltävät jäljempänä mainitut toimet aina ja kaikissa muodoissaan, kun toimitaan seuraavien tahojen kanssa:

- kansainvälinen, kansallinen tai paikallinen virkamies
- poliittinen puolue, poliittisen puolueen johtaja, poliittiseen virkaan ehdolla oleva henkilö
- toisen Osapuolen johtaja, esimies tai työntekijä

Riippumatta siitä, tehdäänkö nämä toimet suoraan tai epäsuorasti taikka kolmansien osapuolten kautta:

- a. Lahjonnalla tarkoitetaan aiheettoman rahallisen tai muun edun tarjoamista, lupaamista, antamista, valtuuttamista tai vastaanottamista, kun osapuolena on jokin edellä luetelluista henkilöistä tai joku muu taho ja kun teolla halutaan saada tai säilyttää liiketoimintaetu tai jokin muu sopimaton etu, joka liittyy esimerkiksi julkisissa tai yksityisissä tarjouskilpailuissa menestymiseen, luvitukseen, verotukseen, tullimenettelyihin, oikeudellisiin menettelyihin ja lainsäädäntömenettelyihin.

Lahjontaan liittyy usein seuraavaa:

- i. sopimusmaksun osittainen takaisinmaksu hallituksen tai puolueen virkamiehille tai toisen Osapuolen työntekijöille, heidän lähisukulaisilleen, ystävilleen tai liikekumppaneilleen taikka
 - ii. välittäjien, kuten edustajien, alihankkijoiden, konsulttien tai muiden kolmansien osapuolten käyttäminen maksujen kanavointiin hallituksen tai puolueen virkamiehille tai toisen Osapuolen työntekijöille, heidän sukulaisilleen, ystävilleen tai liikekumppaneilleen.
- b. Kiristys tai epäeettinen pyytäminen on lahjuksen vaatimista, liittyy siihen uhkaus tai ei. Kumpikin Osapuoli torjuu kaikki kiristys- ja pyytämisyritykset ja Osapuolta kannustetaan ilmoittamaan tällaisista yrityksistä käytettävissä olevilla muodollisilla tai epämuodollisilla ilmoitusmenettelyillä, paitsi jos tällaisen ilmoituksen tekemistä pidetään haitallisena olosuhteet huomioon ottaen.
- c. Vaikutusvallan väärinkäyttö tarkoittaa sopimattoman edun tarjoamista tai pyytämistä vastineeksi sopimattoman, todellisen tai oletetun vaikutusvallan käytöstä, kun tavoitteena on saada virkamieheltä sopimaton etu, joka hyödyttää tekoonsa yllyttävää henkilöä tai jotakuta toista henkilöä.
- d. Rahanpesu tarkoittaa korruption hyötynä saadun omaisuuden laittoman alkuperän, lähteen, sijainnin, luovutuksen, liikkeiden, tai omistajuuden piilottamista tai naamioimista tietoisena siitä, että tällainen omaisuus on saatu rikoshyötynä.

Tässä ICC:n korruptiontorjuntalausekkeessa termit ”korruptio” tai ”korruptoituneet menettelytavat” tarkoittavat lahjontaa, kiristystä tai pyytämistä, vaikutusvallan väärinkäyttöä ja näiden toimien hyötyjen pesemistä.

Kappale 2.2

Osapuolten on toimittava seuraavasti kolmansia osapuolia kohtaan, joihin Osapuolella on määräysvalta tai määräävä vaikutus, mukaan lukien edustajat, liiketoiminnan kehityskonsultit, myyntiedustajat, tullivirkailijat, yleiskonsultit, jälleenmyyjät, alihankkijat, luvakkeensaaajat, juristit, kirjanpitäjät tai vastaavat välikädet, jotka toimivat Osapuolen puolesta markkinoinnissa ja myynnissä, sopimusneuvotteluissa, lisenssien, lupien tai muiden valtuutusten hankinnassa tai missä tahansa muussa Osapuolta hyödyttävässä tehtävässä taikka alihankkijoina toimitusketjussa:

- Kolmannelta osapuolelta on kiellettävä korruption harjoittaminen tai sen harjoittamisen sietäminen.
- Kolmatta osapuolta on kiellettävä toimimasta korruptoituneen menettelytavan välineenä.
- Kolmansia osapuolia on palkattava vain asianmukaisessa laajuudessa Osapuolen tavantomaiseen liiketoimintaan nähden.
- Kolmannelle osapuolelle ei saa maksaa sopimattoman korkeaa korvausta heidän laillisista palveluksistaan.

Kappale 3

Jos Osapuoli havaitsee sopimuksessa mahdollisesti määrätyn tarkastusoikeuden käytön seurauksena tai muulla tavoin, että toisen Osapuolen kirjanpidossa on todisteita kyseisen Osapuolen harjoittamasta merkittävästä tai toistuvasta Kappaleiden 2.1 ja 2.2 rikkomisesta, rikkomisen havainneen Osapuolen on ilmoitettava havainnosta toiselle Osapuolelle ja vaadittava, että Osapuoli tekee korjaavat toimet kohtuullisessa ajassa ja ilmoittaa asian havainneelle Osapuolelle näistä korjaavista toimista. Jos velvoitteita rikkonut Osapuoli ei tee tarvittavia korjaavia toimenpiteitä tai jos korjaavat toimenpiteet eivät ole mahdollisia, se voi vedota siihen, että rikkomuksen tai rikkomusten havaitsemisajankohtana Osapuoli oli jo ottanut käyttöön riittävät korruptiontorjuntamenetelmät ICC:n korruptiontorjuntasääntöjen 2011 Artiklassa 10 kuvatulla tavalla ja että nämä menetelmät on sovitettu Osapuolen toimintaolosuhteisiin, niillä voidaan havaita korruptio ja edistää eettistä toimintaa Osapuolen organisaatiossa.

Jos korjaavia toimenpiteitä ei tehdä tai jos edellä mainittuihin seikkoihin ei vedota tehokkaasti, rikkomisen havainnut Osapuoli voi harkintansa mukaan joko keskeyttää sopimuksen täytäntöönpanon tai purkaa sopimuksen, mutta kaikki sopimuksen täytäntöönpanon keskeyttämiseen tai sopimuksen purkuun asti kertyneet sopimukseen perustuvat maksut on maksettava, siinä määrin kuin sovellettava laki sen sallii.

Kappale 4

Valta päättää sopimuksellisista seurauksista, jotka aiheutuvat tämän korruptiontorjuntalausekkeen noudattamatta jättämisestä, on sopimuksen riitojenratkaisumääräysten tarkoittamassa riita-asiassa ratkaisun antavalla taholla, olipa se välimiesoikeus tai muu riitojenratkaisuelin.

Liite 2:

Asiasanasto

Ilmikorruptio

Ilmikorruptiolla viitataan korruptioon, jossa jokin taho maksaa rahaa tai tarjoaa muita hyödykkeitä saadakseen jonkin edun, joka on yleisen edun vastainen. Ilmikorruptiota ovat esimerkiksi tilanteet, jossa ylinopeudesta kiinni jäänyt henkilö antaa poliisille rahaa välttääkseen sakot tai yritys tarjoaa sen etuihin liittyvää hankintapäätöstä tekeville virkamiehille lasketteluloman edustusmökkillään. Ilmikorruptiosta käytetään myös nimityksiä arkikorruptio ja katukorruptio.

Kaksoisrooli

Kaksoisroolissa sama henkilö on päätöksentekijänä ja hyödyn saajana eri organisaatioissa, joiden välillä on valvontaa tai hankintaa. Kaksoisroolissa olevan henkilön tulisi tunnistaa tilanteet, jossa voi syntyä eturistiriita tai vaikutelma eturistiriidasta ja pidättäytyä osallistumasta tuolloin päätöksentekoon.

Rakenteellinen korruptio

Rakenteellisessa korruptiossa julkista organisaatiota, esimerkiksi kuntaa tai kaupunkia, käytetään yksityisten intressien edistämiseen yleisen edun sijaan. Toiminta on piilotettua sopimista kulisissa ja se voi sisältää myös epäasiallista vaikutusta päätöksentekoon, kuten runsasta kestitystä tai etuuksien tarjoamista päätöksentekijöille tai näiden lähipiirille. Usein rakenteelliseen korruptioon liittyviä toimintatapoja ei mielletä vääriksi, vaan ne nähdään hyväksytyinä, pitkäaikaisina ”talon tapoina” ja hyvien suhteiden ylläpitona. Näin toimintatavoista muodostuu järjestelmällinen, organisaation rakenteeseen liittyvä piirre. Tästä tulee nimitys rakenteellinen korruptio, jonka riskit siis ilmenevät usein julkisen ja yksityisen sektorin välisessä rajapinnassa.

Suosiminen

Suosiminen tarkoittaa sitä, että yritys valitsee rekrytoitavan henkilön tai toimittajan, joka ei ole paras hakija tai tarjoaja. Suosiminen ei siis ole yrityksen edun mukaista.

Opas verkossa

<https://tem.fi/julkaisut>
tai
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi>

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet